

FOCUS CONJUNCTUUR

JANUARI 2022

KOSTENEXPLOSIË ZET
REM OP GROEI

FOCUS CONJUNCTUUR – Semestriële uitgave van het Verbond van Belgische Ondernemingen

REDACTIE

Anouar Boukamel, Edward Roosens

EINDEREDACTIE

Anne Michiels

VERTALING

Vertaaldienst VBO

PUBLICATIEVERANTWOORDELIJKE

Stefan Maes

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Publicatiedatum: 7 januari 2022

Cette publication est également disponible en français

Deze publicatie kunt u ook lezen op www.vbo.be > Publicaties

ISSN

2736-4399

KOSTENEXPLOSIË ZET REM OP HERSTEL

EXECUTIVE SUMMARY

Anouar Boukamel

Attaché bij Competentiecentrum
Economie & conjunctuur

Twee keer per jaar bevaart het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) zijn sectorfederaties om de economische temperatuur op te meten. Op basis van die enquête (afgenomen in november) wordt dan een balans gemaakt van de Belgische economische situatie en van de vooruitzichten voor het komende halfjaar.

- Uit de enquête blijkt dat de meeste sectoren bevestigen dat het herstel zich in het eerste semester van 2021 goed heeft doorgezet. Twee derde van onze sectorfederaties bestempelt hun huidige economische situatie als normaal of beter dan normaal. Het is dus geen verrassing dat de bbp-cijfers aantonen dat de Belgische economie in het derde kwartaal van 2021 opnieuw op haar peil van eind 2019 stond.
- De komende zes maanden zien de bedrijven daarentegen veel minder rooskleurig in. Slechts 16% van onze sectoren verwacht een verbetering van de economische situatie (ten opzichte van 25% in mei), 42% verwacht eerder een verslechtering (in vergelijking met 25% in mei).
- Het verminderde optimisme kan niet los worden gezien van de kostenexplosie die veel bedrijven op zich af hebben zien komen en nog zien komen. In de eerste plaats is er de enorme stijging van de energiekosten. Daarnaast zijn ook de meeste andere grond- en hulpstoffen veel duurder geworden.

En 'last but not least' zorgt de automatische loonindexering er op zich al voor dat de loonkosten in 2021-2022 met 5 à 6% zullen stijgen, terwijl 2,8% was verwacht bij de berekening van de loonnorm. De competitiviteit van de ondernemingen zal daardoor alleen al met 2 à 3% achteruitgaan.

- De groei wordt ook bedreigd door een aantal andere risico's. Zal de krapte op de arbeidsmarkt nog extra druk zetten op de stijgingen van de loonkosten voor de ondernemingen? Zal de nijpende schaarste voor sommige industriële goederen (bv. microchips) en in het internationaal transport nog lang aanhouden? Zal de vaccinatie voldoende bescherming bieden tegen de nieuwe varianten?
- Ondanks die moeilijke context zullen bedrijven toch blijven investeren, vooral in innovatie en digitalisering. De helft van de sectoren verwacht dat de investeringsgroei nog zal versnellen.
- Al bij al is het erg waarschijnlijk dat de groei aan kracht zal inboeten in het eerste semester van 2022 en dat de groeiachterstand als gevolg van corona niet snel zal worden goedgemaakt.

Economische activiteit: sterk herstel in de eerste helft van 2021, maar afzwakking in zicht

De resultaten van onze enquête tonen aan dat het economisch herstel sterk doorzette in de eerste helft van 2021. In november verklaarde bijna twee derde van de respondenten dat hun activiteit even hoog of boven het normale niveau lag (tegenover 50% in mei). Ook het aantal pessimistische sectoren was gedaald (36% tegenover 50%). Wat de economische vooruitzichten voor de komende zes maanden betreft, heeft het optimisme echter een fikse deuk gekregen. Minder sectoren verwachten een toename van hun activiteiten in de komende zes maanden: in mei waren ze nog met vijf, nu nog maar met drie (de uitzendsector, de ICT en de bouwsector), waaronder geen enkele industriële sector. Daarnaast verwacht 42% van onze sectoren zich aan een verslechtering van het economisch klimaat (ten opzichte van 25% in mei).

Werkgelegenheid: iets meer dan de helft van de sectoren verwacht een behoud van werkgelegenheid in de komende zes maanden

De vooruitzichten van de sectoren inzake werkgelegenheid zijn stabiel gebleven ten opzichte van onze vorige enquête. Iets meer dan de helft van de respondenten denkt dat ze binnen zes maanden weer op haar normale peil staat.

Bedrijven blijven investeren

Meer dan de helft van de respondenten is van plan om de investeringen op te voeren in de komende zes maanden. In mei was dat nog maar 15% van de sectoren. Die stijging van de investeringsvooruitzichten wordt aangedreven door innovatie en digitalisering. 80% van de respondenten verklaart dat ze investeren in innovatie uiterst belangrijk vinden.

Economische vooruitzichten: een groei van 5,4% in 2021 en vervolgens van 2,2% in 2022

Uit de enquête bij onze sectoren blijkt dat de Belgische economie de schok van 2020 min of meer te boven kwam in de eerste drie kwartalen van 2021. Ze bereikte haar precrisisniveau (laatste kwartaal 2019) in het derde kwartaal van 2021. De groei zou in 2021 dus uitkomen op 5,4%, maar zou in 2022 vrij sterk afzwakken tot 2,2%.

De resultaten van onze enquête tonen aan dat het herstel in de komende maanden wat buiten adem zou raken. De ondernemingen werden de afgelopen maanden al geconfronteerd met enkele zorgwekkende evoluties, en er liggen nog andere risico's in het verschiet.

In de eerste plaats kan de **sterke stijging van de kosten voor de bedrijven** roet in het eten gooien. Bovenop de torenhoge prijzen voor energie en andere grondstoffen en inputs, zullen de ondernemingen de loonkosten sterk zien toenemen. De **versnelde inflatie** zal via het mechanisme van de automatische loonindexering een onmiddellijke stijging van de loonkosten veroorzaken. Daarnaast zou de krapte op de arbeidsmarkt voor loondrift kunnen zorgen, en dat zou de loonkosten verder de hoogte in jagen.

Als gevolg daarvan zou de **concurrentiekracht met enkele procentpunten kunnen afnemen** ten opzichte van de bedrijven in onze buurlanden. Dat zal niet zonder gevolg blijven voor onze marktaandeelen op de exportmarkt.

Bovendien zouden nieuwe coronagolven met varianten die besmettelijker of resistent zijn tegen de vaccins (bv. de omikronvariant), en dus met nieuwe gezondheidsbeperkingen, de economische groei (opnieuw) negatief kunnen beïnvloeden.

Aanbevelingen: geef groei en werkgelegenheid een boost

1. Werkgevers mee in de vaccinatiebres

Allereerst moeten we de gezondheids crisis aanpakken door zo snel mogelijk een zo groot mogelijk deel van de bevolking een boostershot van het vaccin aan te bieden. De regering kan daarbij zeker ook een beroep doen op de grote werkgevers om snel en effectief te vaccineren. Daarnaast kan het niet de bedoeling zijn om productiebedrijven of handel opnieuw te sluiten. Het correct hanteren van de bestaande sectorale protocollen m.b.t. afstand, arbeidsorganisatie (die op zich al een ongunstige impact hebben op de productiviteit), hygiëne en ventilatie moet volstaan.

2. Competitiviteits- en energiecrisis aanpakken

Verder kan de regering de competitiviteitscrisis aanpakken door de automatische loonindexering af te schaffen, tijdelijk te blokkeren of structureel te hervormen. Minstens moet de wet op de loonnormering behouden blijven en correct toegepast worden. Ook kan ze de energiecrisis aanpakken door de belastingen en heffingen op energie tijdelijk te verlagen en een energiemix te kiezen die ons land op lange termijn garanties biedt op betaalbare en zekere energie.

3. Zo veel mogelijk handen flexibel aan het werk

Om de arbeidsmarkt te stimuleren kunnen onze overheden, in goede samenwerking met de sociale partners, arbeid minder belasten voor zowel werknemers als werkgevers, een beter klimaat creëren voor e-commerce door nachtarbeid pas te laten ingaan vanaf middernacht, de 500.000 langdurig zieken voor zover mogelijk re-integreren op onze arbeidsmarkt, en een goed systeem van 'loopbaanlang leren' invoeren dat alle betrokkenen (alle burgers op arbeidsleeftijd, overheden, werknemers, werkgevers, arbeidsbemiddelaars, het onderwijs) motiveert en responsabiliseert.

"We hebben te kampen met structureel hogere energieprijzen en een beleid van de ECB dat eveneens inflatieverhogend werkt. De kans dat er met ons automatisch loonindexeringssysteem een nieuwe loon-prijsspiraal aankomt, is niet onbestaand. Uit het verleden weten we hoe verwoestend dat kan zijn voor onze werkgelegenheid en dus de koopkracht van onze bevolking. We hebben nu – niet morgen – duidelijke acties nodig om onze bedrijven competitief te houden, zoveel mogelijk handen aan het werk te zetten en het concurrentievermogen van dit land te vrijwaren. Er is nu nog een kans om te vermijden dat België opnieuw de zieke man van Europa wordt. Maar alle knipperlichten staan vandaag al op oranje, en de tijd dringt om te vermijden dat ze morgen op rood komen te staan", aldus Pieter Timmermans, gedelegeerd bestuurder van het VBO.

INHOUDSTAFEL

1 WERELDECONOMIE p. 10

Epidemiologische situatie

Economische toestand

Grondstoffenprijzen

2 BELGISCHE ECONOMIE p. 16

Economische activiteit

Arbeidsmarkt

Investeringsen

3 RISICO'S EN VOORUITZICHTEN p. 30

4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN p. 33

FACTS & FIGURES

DE ECONOMISCHE ACTIVITEIT DEED HET GOED IN HET TWEEDE EN DERDE KWARTAAL VAN 2021

- Met groeipercentages van **1,7%** en **2%**
- Het bbp bereikte zijn precrisisniveau in het derde kwartaal van 2021, dat is twee kwartalen vroeger dan verwacht
- In onze enquête van november verklaart **64%** van de respondenten dat hun activiteit even hoog of boven het normale niveau ligt (ten opzichte van **50%** in mei)

Alleen al de automatische indexering zal een stijging van de loonkosten van **5 tot 6%** in 2021-2022 veroorzaken, terwijl de CRB had gerekend op een stijging van **2,8%**

De krapte op de arbeidsmarkt en het risico op loondrift zouden de loonkosten verder de hoogte in kunnen jagen

IN DE KOMENDE ZES MAANDEN ZAL DE GROEI AAN KRACHT INBOETEN

- **42%** van onze sectoren verwacht dat het economisch klimaat zal **verslechteren**, ten opzichte van 25% in mei.
- Slechts **3** van onze sectoren verwachten dat de **economische activiteit zal aantrekken**, ten opzichte van **5** in mei.

- Voor meer dan **70%** van onze sectoren is de **schaarstes aan materialen**/inputs even groot gebleven als zes maanden geleden
- De producentenprijzen zijn sinds mei 2020 gestegen met **37%**
- Bij bijna **50%** van onze sectoren zal de stijging van de kosten **in sterke mate** moeten doorgerekend worden in de eindprijzen (ten opzichte van 20% in mei).

De **concurrentiekracht** van de ondernemingen zal in 2022 **verslechteren** met minstens **2%**.

DE BEDRIJFSINVESTERINGEN ZULLEN EEN VERSNELLING HOGER SCHAKELEN

52% van onze sectoren voorziet meer investeringen

Voor **82%** van onze ondernemingen is **innovatie** de belangrijkste reden om te investeren

DE SITUATIE OP DE ARBEIDSMARKT BLIJFT EERDER STABIEL

52% van de sectoren verwacht een behoud van de werkgelegenheid, **32%** voorziet een lichte daling

ECONOMISCHE GROEI

IN 2021

5,4%

IN 2022

2,2%

1 Wereldeconomie

Epidemiologische situatie

Hoewel het begin van de COVID-19-pandemie nu al 2 jaar achter ons ligt, kunnen we het nog altijd niet over de economische conjunctuur hebben zonder het ook over de gezondheids-situatie te hebben. Volgens de jongste cijfers van de WHO werden tot nu toe 257 miljoen besmettingen geregistreerd en zijn meer dan 5 miljoen mensen aan de gevolgen van het virus overleden.

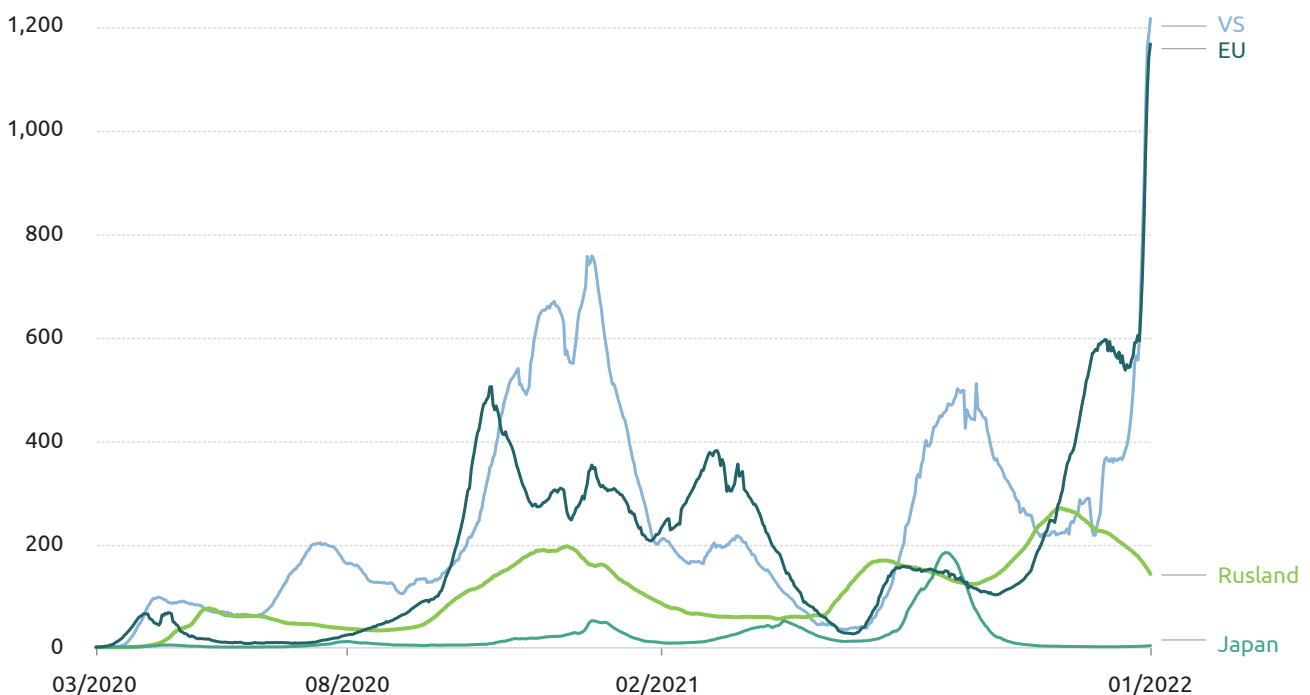
In de **Verenigde Staten** bracht een snelle uitrol van de vaccinatiecampagne, na een op zijn zachtst gezegd moeizame start, de strijd tegen het virus in een hogere versnelling. Maar de vaccinatiegraad bleef al snel op een plateau steken. En dat plateau bleek uiteindelijk te laag, want aan het eind van de zomer

zetten de besmettingen weer een opmars in, en dat deden ze nogmaals in november, het 'klassieke' griepseizoen. In totaal telt het land meer dan 47 miljoen besmettingen en 767.000 overlijdens.

In **Europa** troffen de drie besmettingsgolven 84 miljoen mensen, met 1,5 miljoen overlijdens als gevolg. Dankzij de goede vorderingen van de vaccinatie leek de situatie er in de tweede helft van 2021 sterk op verbeterd. Even leek het erop dat we de pandemie bijna onder controle hadden. Maar met de naderende winter die virussen meer kans geeft om zich te verspreiden, is er een nieuwe besmettingsgolf op gang gekomen, eerst in Oost-Europa, later ook in West-Europa, waar ze onder meer Duitsland, Nederland, Denemarken en België trof.

GRAFIEK 1

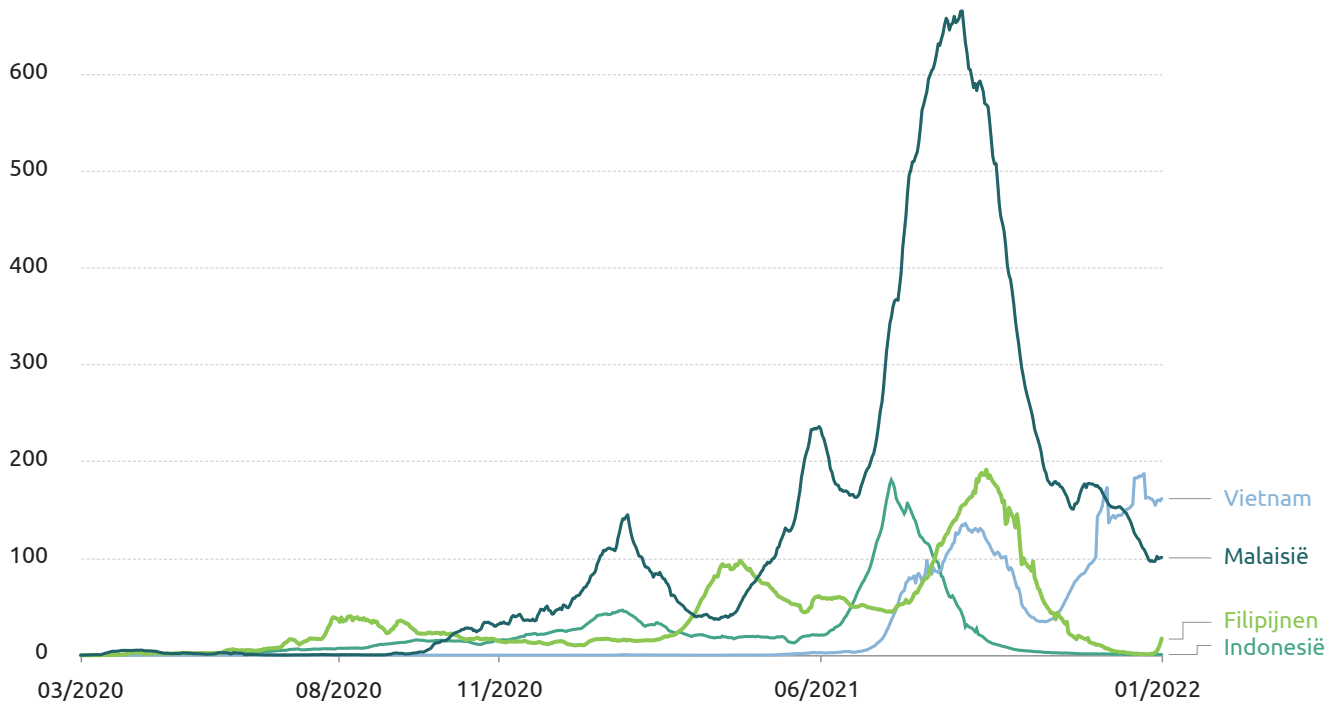
Nieuwe bevestigde gevallen van COVID-19 per dag per miljoen inwoners (Europa, Verenigde Staten, Japan en Rusland)

BRON Johns Hopkins University CSSE COVID-19 Data

GRAFIEK 2

Nieuwe bevestigde gevallen van COVID-19 per dag per miljoen inwoners (Zuidoost-Azië)

BRON Johns Hopkins University CSSE COVID-19 Data

In 2020 bleef **Zuidoost-Azië** relatief gespaard van de pandemie, maar deze zomer kreeg de regio jammer genoeg te kampen met een uiterst sterke opflakking van de deltavariant. Toen het herstel van de geavanceerde economieën een versnelling hoger schakelde, moesten de overheden daar wegens de gezondheidssituatie strengere maatregelen nemen. Dat had zware gevolgen voor de industriële productie, vooral dan die van microchips, waardoor toevoerketens die door de pandemie al verstoord waren nog meer in de problemen kwamen.

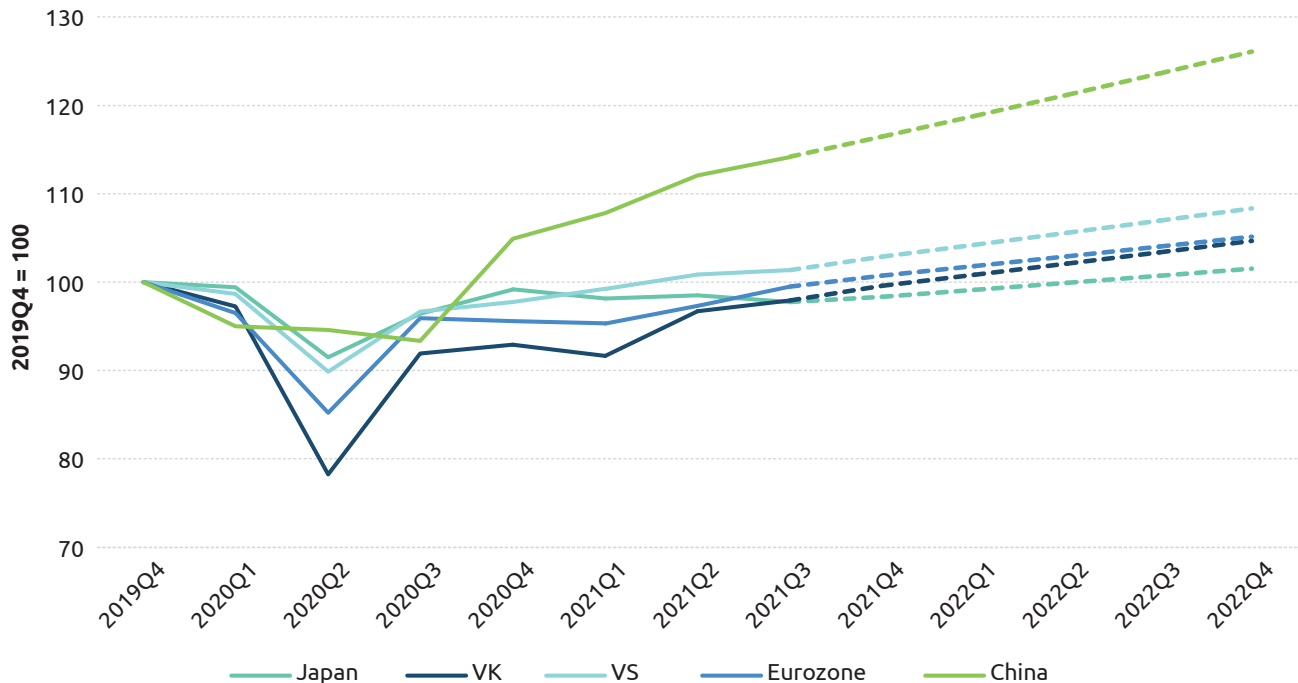
Economische toestand

De pandemie bracht in 2020 ontegensprekelijk een zware economische schokgolf teweeg, waarvan de hevigheid sterk schommelde afhankelijk van de sectoren. De negatieve weerslag op de activiteit hing dan ook sterk samen met de economische structuur van de verschillende landen.

De industrie wist vrij snel het tij te keren en kon profiteren van een sterk substitutie-effect aan de kant van de consumptievraag (verschuiving naar "industriële producten"). De gezinsinkomens bleven immers over het algemeen gevrijwaard, terwijl de gezondheidsmaatregelen een sterke rem zetten op de uitgaven aan diensten (horeca, toerisme, evenementen enz.).

GRAFIEK 3

Ontwikkeling van het bbp ten opzichte van het laatste kwartaal van 2019

BRON OESO, NBS, NBB en Eurostat

Al bij al heeft dat ervoor gezorgd dat de wereldeconomie in 2021, na een krimp van -3,1% in 2020, duidelijk in het teken van herstel stond met, volgens het IMF, een groei van 5,9%¹.

Wel loopt de kracht van dat herstel sterk uiteen tussen de verschillende landen. Het is mathematisch gesproken ook geen verrassing dat de economieën die in 2020 de zwaarste klappen hebben gekregen nu ook de sterkste groeicijfers neerzetten en vice versa.

Daarom is het vooral interessant na te gaan op welk ogenblik de economische activiteit in de verschillende landen weer haar peil van voor de crisis haalt of zal halen², zoals af te lezen valt op grafiek 3. Sommige economieën haalden al in 2021 hun pre-coronaniveau, terwijl dat voor andere pas in de loop van 2022 het geval zal zijn.

China, waar de epidemie ontstond, kreeg de gezondheidssituatie vrij vroeg onder controle door heel snel strenge beperkingen in te voeren. Daar kon het herstel zich eerder inzetten. China was dan ook het enige land dat in 2020 een positieve groei kon neerzetten dankzij een zeer krachtige groei in het vierde kwartaal. De grote wereldwijde vraag naar industriële goederen, grote infrastructuur- en vastgoedinvesteringen en een toegenomen vraag naar elektronica gaven het Chinese groeiherstel vleugels. Het elan dat door die factoren werd ingezet was zo sterk dat het doorliep in 2021, met indrukwekkende groeicijfers als resultaat.

¹ IMF World Economic Outlook October 2021.

² Laatste kwartaal 2019.

Maar de gezinsconsumptie deelde minder dan verwacht in dat elan, deels als gevolg van nieuwe gezondheidsmaatregelen. Want hoewel die zeer lokaal golden, waren ze wel zeer streng. Bovendien beïnvloedt de verslechtering op de vastgoedmarkt op negatieve wijze het consumentenvertrouwen en weegt ze op de privéconsumptie en -investeringen. Verwacht wordt dat de groei in China in 2022 weer naar zijn normale peil zal evolueren.

In de **Verenigde Staten** was het herstel snel en uitgesproken. Het land haalde zijn niveau van voor de crisis al in het tweede kwartaal van 2021. Maar naar het einde van het jaar toe verloor het wat aan kracht, net als de jobcreatie die het de jongste maanden wat liet afweten. Dat is een gevolg van de geleidelijke vermindering van de groei-impulsen van de eerdere steunmaatregelen en van steeds nijpender tekorten aan de aanbodzijde, met als gevolg een sterke inflatie die de groei afremt.

Niettemin vallen in 2022 nieuwe begrotingsimpulsen te verwachten³ en het spaaroverschot dat de gezinnen tijdens de crisis hebben opgestapeld is zeker nog niet opgesoupeerd. Er blijft dus nog ruimte voor een groeiversnelling op het vlak van consumptie en (private en publieke) investeringen in 2022. Maar wat de gezinnen betreft zou het onrealistisch zijn ervan uit te gaan dat al het spaargeld dat tijdens de lockdowns is verzameld onmiddellijk zijn weg zal vinden naar consumptie of investeringen. Wel is het waarschijnlijk dat de spaarquote geleidelijk terug zal keren naar zijn pre-coronaniveau en dat de consumptievraag zo in toenemende mate gaat bijdragen aan een versnelling van de groei van de binnenlandse vraag.

³ President Biden bekrachtigde op 15/11/2021 de *Infrastructure Investment and Jobs Act* (IIJA), goed voor 1200 miljard dollar aan investeringen tussen 2022 en 2026.

Ook in **Europa** verloopt het herstel wat sneller dan verwacht. In de eurozone werd het pre-coronaniveau al bereikt in het derde kwartaal van 2021, dat is drie maanden eerder dan verwacht. Die onverwacht krachtige groei in de eerste jaarhelft van 2021 is toe te schrijven aan een stevige binnenlandse vraag en aan veel sterker dan verwachte aankopen van goederen, terwijl de sanitaire maatregelen bleven wegen op de dienstensectoren.

Vervolgens waren het in de tweede jaarhelft de diensten diekrachtig heropleefden naarmate de sanitaire maatregelen werden versoepeld, en die dan ook sterk bijdroegen aan de economische groei. Dat terwijl tegelijk in de industrie de krapte aan aanbodzijde zich steeds sterker liet voelen (grondstofprijzen, transportkosten, schaarste op de arbeidsmarkt, tekort aan microchips enz.). De verstoringen in de aanvoerketens zijn van die aard dat bepaalde industrietakken (bijvoorbeeld de automobielenindustrie in Duitsland) naar een lagere versnelling moeten schakelen of zelfs tijdelijk hun fabrieken gewoon moeten sluiten en dus niet aan de sterke vraag naar goederen tegemoet kunnen komen.

In het **Verenigd Koninkrijk**, waar de economie in 2020 bijzonder zwaar werd getroffen (-9,8%), werd het herstel in zijn elan onderbroken door een nieuwe lockdown in het eerste kwartaal van 2021. Nadat de maatregelen opnieuw waren versoepeld, bleef de activiteit sterk heropleven, maar het groeiritme werd afgeremd door het optreden van schaarstes op de goederen- en de arbeidsmarkt en een inflatieversnelling die weegt op de private consumptie.

Bovendien zetten de gevolgen van de Brexit en de zware impact ervan op de werking van de economie (problemen door het einde van het vrij verkeer van arbeidskrachten, tijdrovende douaneformaliteiten enz.) duidelijk een domper op de buitenlandse handelsstromen. De dynamiek ervan wordt afgeremd, met een duidelijk zwakkere groei van de uitvoer dan van de invoer. Netto gesproken

dragen de handelsbetrekkingen dus negatief bij tot de groei van het bbp in het Verenigd Koninkrijk. Bovendien maakt dat de schaarsteproblemen er alleen nog erger op, wat leidt tot een inflatie die nog hoger is dan in andere geavanceerde economieën.

Grondstoffenprijzen

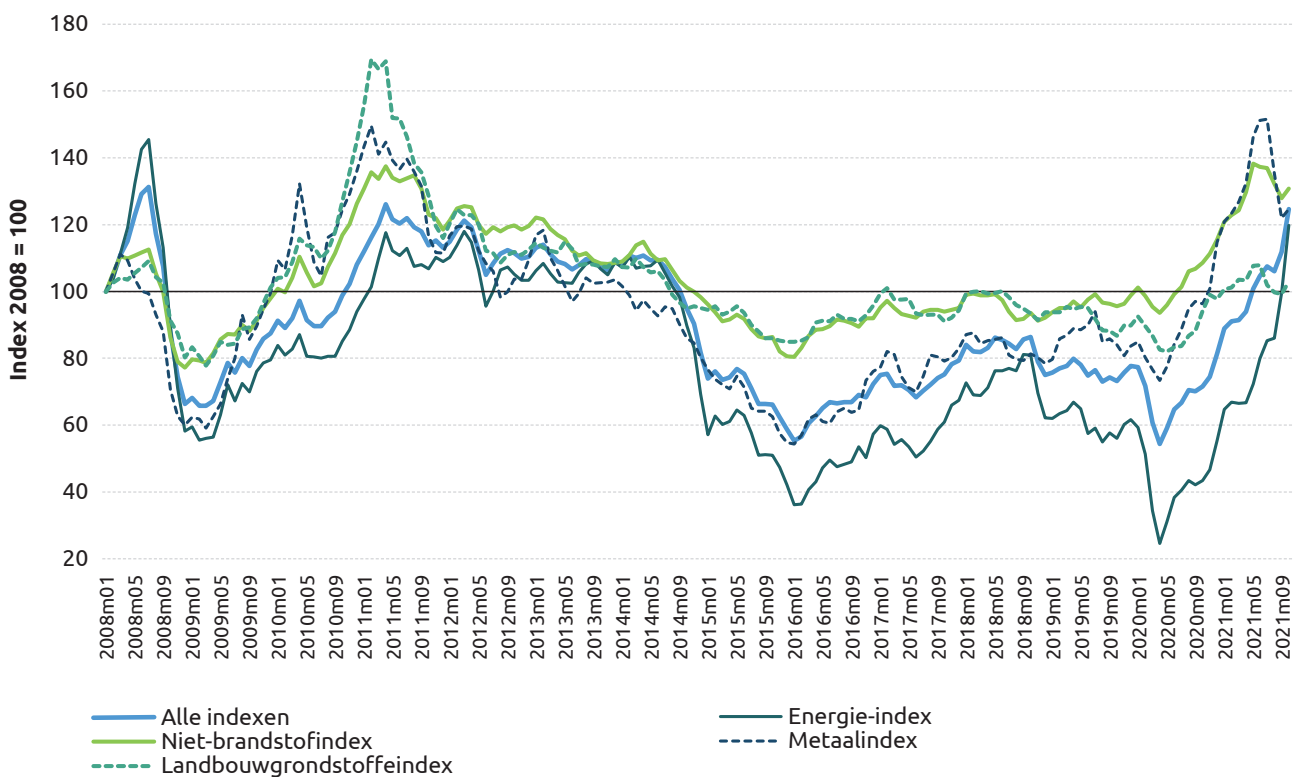
De index van de grondstoffenprijzen dook in april 2020 naar een historisch dieptepunt (54,4), maar sinds de tweede helft van 2020 gaat hij duidelijk de andere richting uit. Die stijging zette zich door in 2021, vooral onder impuls van de energieprijzen en in mindere mate de metaal- en landbouwgrondstoffenprijzen. De snelle inhaalbeweging en vervolgens de overschrijding

van het pre-crisisniveau zijn toe te schrijven aan een sterke heropleving van de vraag naar grondstoffen (die op haar beurt het gevolg is van de sterke vraag naar industriële goederen) gecombineerd met belangrijke problemen in de aanvoerketens.

De olieprijs hebben dan weer, na eind 2020 terug op hun peil van voor de crisis te zijn geraakt, hun stijging doorgezet in het kielzog van de heropleving van de geavanceerde economieën. Daardoor zijn de voorraden van de producenten gekrompen, mede ook omdat die hun productie na de instorting van de prijzen in 2020 sterk hadden teruggeschroefd. In juli 2021 heeft de OPEC+ beslist die productiebeperkingen geleidelijk op te heffen, zodat de prijzen in 2022 zouden moeten stabiliseren.

GRAFIEK 4

Grondstoffenprijzen

BRON IFM

⁴ Bron: *Primary Commodity Price System (PCPS)* van het IMF.

Maar vooral de gasprijzen stuwden de index van de energieprijzen de hoogte in. Tussen februari en augustus 2021 stegen de prijzen voor vloeibaar aardgas in Azië met 132,2%. De prijsexplosie had, met wat vertraging, haar terugslag op de Europese en Amerikaanse prijzen. Die sterke prijsstijging is voornamelijk te verklaren door de uitputting van de voorraden aan aardgas na een strenge winter gevolgd door een warme zomer in het noordelijke halfrond, aan de overstap van steenkool naar aardgas in Azië (als overgangstechnologie naar hernieuwbare energie) en aan de sterke heropleving van de industrie.

De metaalprijzen haalden op hun beurt in juli hun hoogste peil in tien jaar, om dan enigszins te zakken, maar ze bleven op een duidelijk hoger niveau hangen dan voor de pandemie. De goede prestaties van de industrie, positieve vooruitzichten op het vlak van investeringen in infrastructuur en de problemen in de aanvoerketens als gevolg van COVID-19-maatregelen vormen de verklaring voor die sterke stijging. Het valt niet uit te sluiten dat de prijzen in de komende maanden terug naar een normaler peil gaan zakken, maar er bestaan nog teveel risico's zowel in opwaartse als in neerwaartse zin om zinnige voorspellingen te kunnen doen.

De transportprijzen werden dan weer de hoogte ingejaagd omdat de sterke inhaalbeweging van de internationale handel in de tweede helft van 2020 botste op een tekort aan containers. De initiële instorting van de internationale handel had immers heel wat containercapaciteit tijdelijk op non-actief gezet op diverse plaatsen in de wereld en die ketting kon slechts geleidelijk terug op gang komen.

Bovendien hebben de beperkingen wegens gezondheidsmaatregelen en het tekort aan arbeidskrachten de wachttijden in de havens, die al overbelast waren door de grote volumes die ze bij de heropstart moesten verwerken, nog verder doen oplopen. Zo is de transportprijs⁵ voor een doorsnee container opgelopen van van 1.290 dollar in november 2019 naar een historische piek van 11.109 dollar in september 2021.

Sindsdien merken we een lichte afvlakking van de transportprijs (9.200 dollar in november), als gevolg van een consolidering van de transportmarkt en een lichte vertraging van de groei van de handel. Maar de prijzen blijven een stuk boven hun pre-crisisniveau hangen (en dat zal nog even zo blijven).

⁵ Zoals blijkt uit de *Freightos Baltic Index* (FBX).

2 Belgische economie

Om de chronologie van de maatregelen ter bestrijding van de epidemie in België te bekijken, klik op <https://bit.ly/ChronologieNL>

Economische activiteit

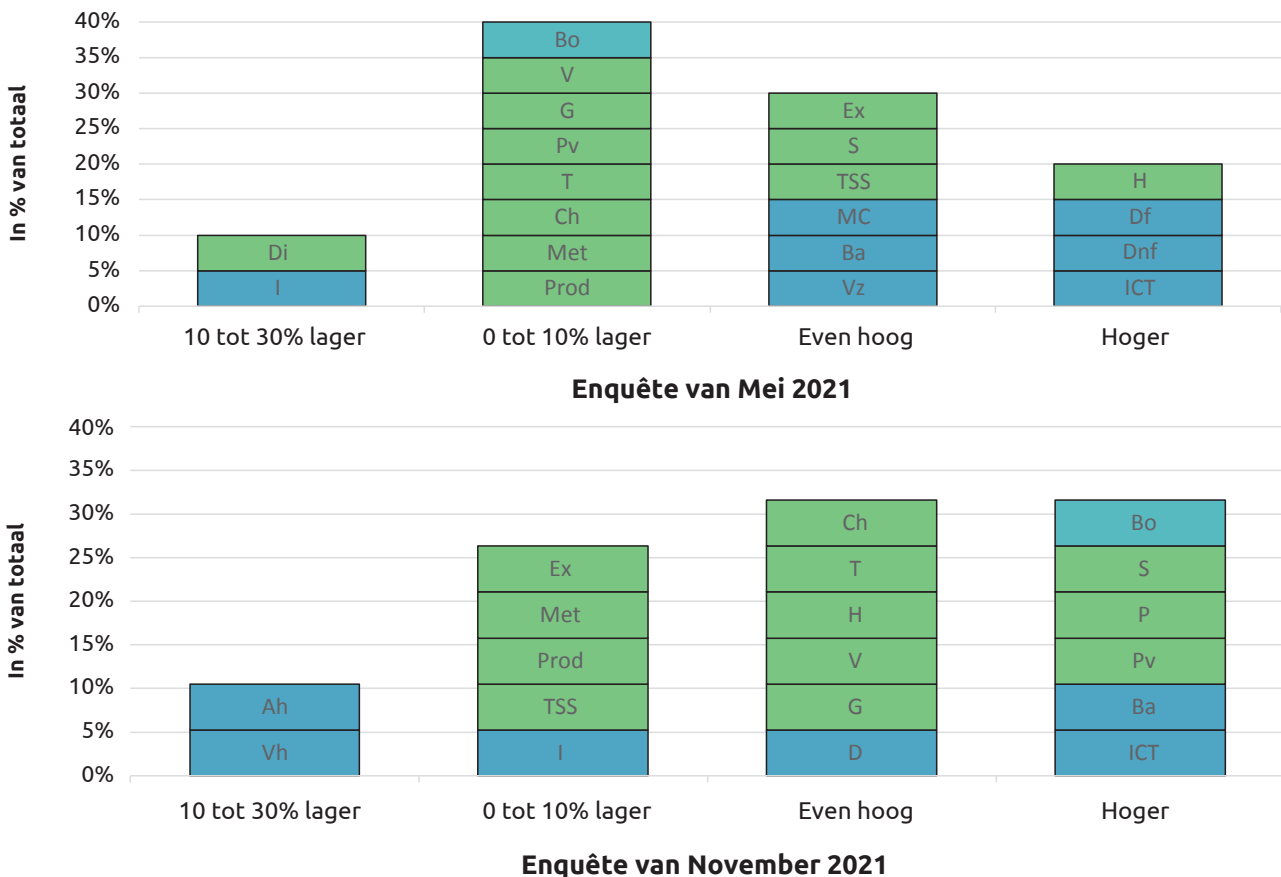
Huidig peil van economische activiteit

De resultaten van onze enquête van november rond de huidige economische activiteit zijn positiever dan die van onze vorige enquête. Nu verklaart bijna twee derde van de

respondenten dat hun activiteit even hoog of boven het normale niveau ligt (tegenover 50% in mei). Ook is het aantal sectoren dat een lager dan normale activiteit rapporteert

GRAFIEK 5

Op welk peil ligt de economische activiteit vandaag in uw sector in vergelijking met het normale peil?

Legende:

Ah: Autohandel; Ba: Banken; Bo: Bouw; Ch: Chemie; D: Handel; Df: Handel (food); Dnf: Handel (non-food); Di: Diamant; Ex: Ontginning; G: Glas; H: Hout; I: Interimarbeid; ICT: Informatie- en communicatietechnologie; MC: Management consulting; Met: Leveranciers aan metaalproducenten; P: Papierfabrikanten; Prod: Production technology and mechatronics; Pv: Papierverwerkende nijverheid; S: Staalindustrie; T: Textiel; TSS: Transport solution systems; V: Voeding; Vz: Verzekeringen; Vh: Vrachtwagenhandel.

gedaald (36% tegenover 50%), maar jammer genoeg bleef het percentage zwaarder getroffen sectoren (daling van activiteit van 10 tot 30%) ongewijzigd. Toch kunnen we al bij al zeggen dat de economische activiteit de jongste zes maanden verder is aangetrokken.

In de **banksector** is de situatie er nog iets op verbeterd. Op operationeel vlak had de sector vrij weinig te lijden van de pandemie en kon hij dankzij een doorgedreven digitalisering altijd blijven functioneren. De forse groei van de vastgoedsector, in onzekere tijden altijd een vaste waarde om in te investeren, zorgde - in een uitgesproken lage-renteklimaat - voor een verdere versterking van de dynamiek van de hypothecaire kredieten. Bovendien bleek het aantal faillissementen lager uit te vallen dan oorspronkelijk gevreesd. De reserves die ervoor waren aangelegd moesten niet worden aangesproken, en ook dat zorgde voor betere resultaten.

Voor de **handel** in het algemeen lijkt de situatie stilaan terug in zijn plooi te vallen. Maar achter die schijnbare normalisering van de omzet schuilen binnen de sector grote onderlinge verschillen. Sommige ondernemingen die het in 2020 zwaar te verduren hadden (kledingzaken, parfumerieën e.d.), kunnen hun omzet in 2021 immers stevig opkrikken t.o.v. die dieptepunten, terwijl andere die het in 2020 uitstekend deden (voedingsdistributie, tuincentra, binnenhuisinrichting enz.) terugvallen richting hun niveau van voor de crisis.

De coronacrisis was overigens ook een sterke katalysator voor een gedragsverandering bij de consument. Omdat het gezinsinkomen standhield terwijl veel zaken gesloten waren, wendden veel consumenten zich, vaak voor het eerst, tot e-commerce. Daarbij wordt een sterke klantenbinding vastge-

steld: 90% van de consumenten die voor het eerst online koopt, blijft dat nadien regelmatig doen. Mede hierdoor bleven de bezoekerscijfers aan handelscentra, zelfs toen de gezondheidssituatie er duidelijk op verbeterde, ver onder het pre-coronaniveau (20 tot 30%). Aangezien grote buitenlandse e-commerce-platforms gaan lopen met het leeuwendeel van die sterke groei van de e-commerce, vertaalt de stijging van de privé consumptie zich tegenwoordig voor een deel in een stijging van onze invoer.

Ook in de **voedingsnijverheid** heeft zich in het voorbije halfjaar een verbetering van de omzetcijfers afgetekend, vooral dankzij een uitstekend tweede kwartaal van 2021. Maar door een sterke stijging van de grondstofprijzen vertaalt die omzetsijging zich niet noodzakelijk in meer rendement. Zo zijn de prijzen voor plantaardige oliën en vetten (onmisbare grondstof voor de productie) met 80% gestegen. Die sterke stijging van de productiekosten kan niet proportioneel worden doorgerekend in de eindprijzen, omdat veel distributiecontracten (vooral met grootwinkelbedrijven) slechts op jaarbasis worden afgesloten. Dat weegt onvermijdelijk op de rentabiliteit van de ondernemingen.

In de **bouwsector** haalden de activiteit en de orderboekjes begin 2021 al hun pre-crisisniveau, terwijl dat op Europees niveau nog niet het geval was. In de residentiële sector bleven de lage rentes de vraag ondersteunen en bij de gezinnen bleef de verbouwingsappetijt bijzonder sterk. De investeringen op dat vlak gingen tijdens de eerste lockdowns vooral naar kleinere en snel uitvoerbare werken. Daarna, in de twee laatste kwartalen van 2021, vulden vooral de grotere verbouwingen, die meer tijd en planning vragen, de orderboekjes van de sector.

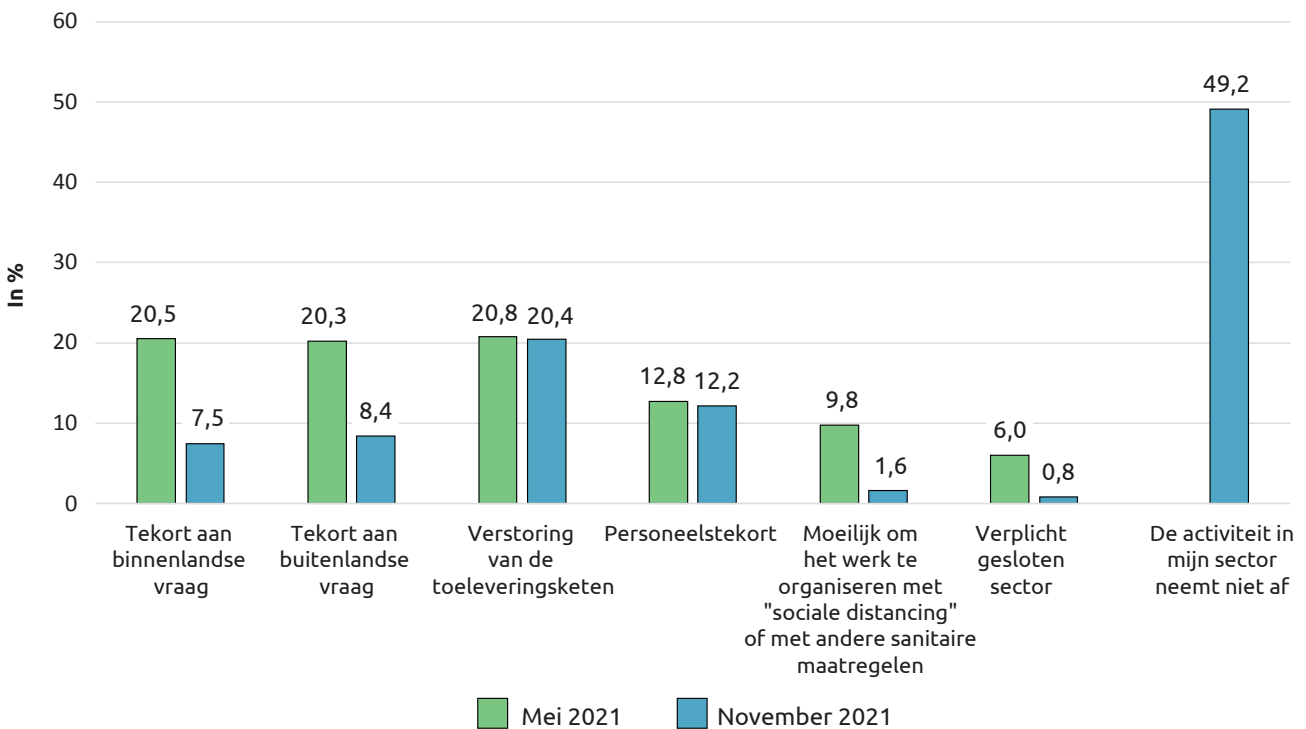
Wat de bedrijfsgebouwen betreft, heeft de sector de schok van 2020 nog niet helemaal verteerd. Hier zijn het de investeringen die het ritme van het herstel bepalen, en hoewel ze sneller op gang kwamen dan eerst was verwacht, lijken de investeringen in gebouwen niet noodzakelijk voorrang te krijgen. Het herstel ervan verliep dan ook geleidelijker. Bovendien – en dat geldt voor de hele bouwsector – gooien grondstoffentekorten en prijsstijgingen roet in het eten bij de opmaak en uitvoering van projecten. Ook al lijkt de prijzenpiek voor bepaalde materialen voorbij en ziet het ernaar uit dat de normalisering zich inzet, toch blijven de kosten een stuk hoger dan voor de crisis en daar komt op korte termijn geen verandering in.

Voor de **technologische industrie** (producenten van metalen producten, assemblage van automotive, productie van machines en ICT-bedrijven) staat nu al vast dat 2021 een beter jaar wordt dan 2020. Toch heeft de sector zich nog niet helemaal hersteld en scoort hij nog altijd 3 à 4% onder zijn pre-crisisniveau, met nog altijd grote onderlinge verschillen.

De ICT-activiteiten beleefden in 2020 geen krimp, maar bleven gewoon groeien. Maar andere industrietakken van de technologische industrie zijn er nog lang niet bovenop en zitten bijna 10% onder hun niveau van 2019. Bijzonder nijpend is de situatie onder meer voor de leveranciers aan de luchtvaart-sector, met een activiteit die nog altijd 40% onder het normale niveau ligt ...

GRAFIEK 6

Wat zijn voor uw sector de belangrijkste oorzaken van de terugval van de economische activiteit?

Al sinds het begin van de crisis kampen deze bedrijven met onzekerheden in hun toeleveringsketens. In de loop van het jaar zijn die problemen alleen maar prangender geworden. Dat is de voornaamste reden waarom op het eind van het derde kwartaal pessimisme zich meester maakt van de technologische industrie. De moeilijkheden zijn zo erg dat sommige productieketens stilvallen en fabrieken zelfs tijdelijk moeten sluiten bij gebrek aan grondstoffen. De productie wordt dus sterk afgeremd en kan de vraag niet volgen, en dat zet een domper op het herstel van de sector.

Er zijn dus duidelijkheden moeilijkheden aan de aanbodzijde en die treffen zeker niet alleen de technologiesector zoals we eerder al aanstipten en zoals grafiek 6 hierboven aantoont.

Bij onze vorige enquête waren de problemen aan de vraagzijde al aan het verminderen, maar nog duidelijk voelbaar (iets meer dan 40%). Dat is nu veel minder het geval (15,9%), terwijl de problemen langs de aanbodzijde prominent aanwezig blijven. Want als we de sectoren waarvoor beperkingen gelden buiten beschouwing laten (nog slechts 0,8% van de antwoorden in november tegenover 6% in mei), valt er zo goed als geen verbetering te merken m.b.t. de verstoringen in de aanvoerketens (nog steeds meer dan 20%) en het personeelsgebrek (rond de 12%).

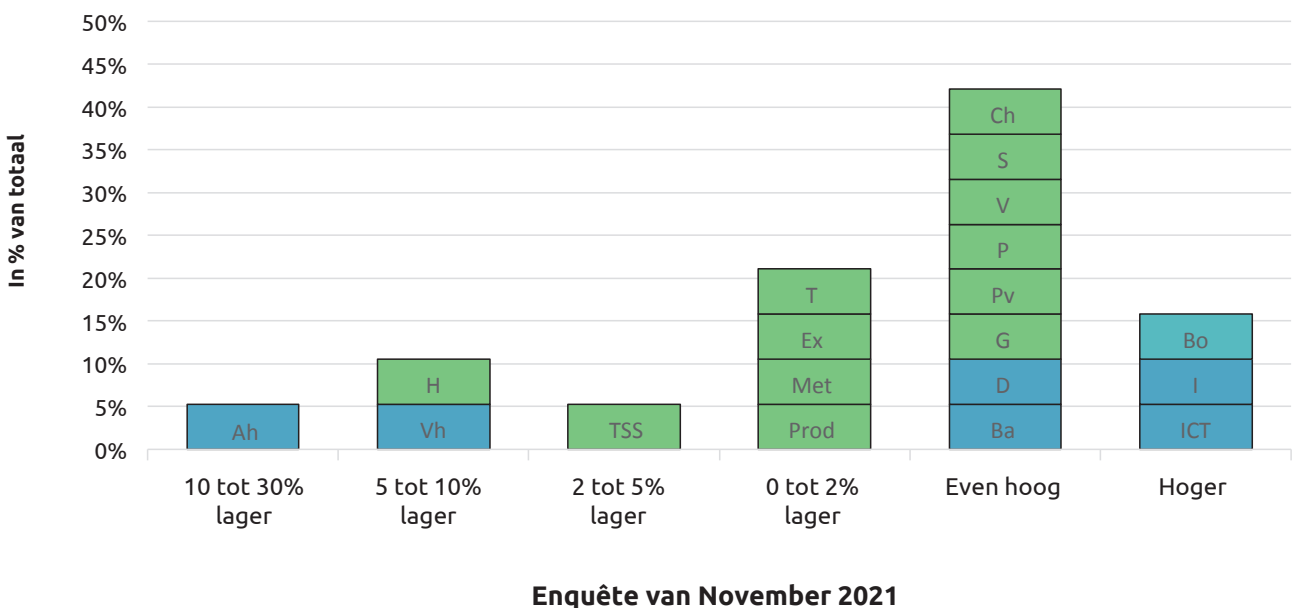
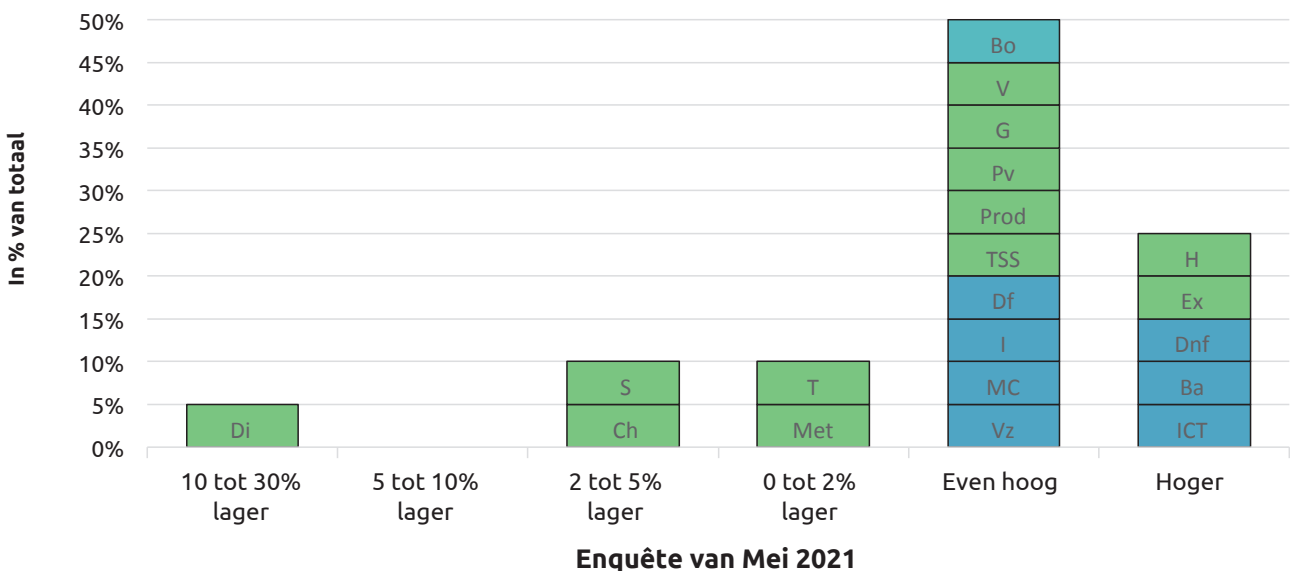
Economische activiteit binnen zes maanden

Als we in onze enquête naar de vooruitzichten peilen, is het optimisme over de economische activiteit voor de komende zes maanden minder uitgesproken dan in mei. De meeste sectoren verwachten nog dat de activiteit de

komende zes maanden op hetzelfde niveau zal blijven of zal stijgen, maar het zijn er toch wat minder dan vorige keer (iets minder dan 60% in november tegenover 75% in mei). Vandaag verwachten vooral minder sectoren een

GRAFIEK 7

Op welk peil verwacht u dat de economische activiteit in uw sector over 6 maanden zal liggen in vergelijking met het normale peil?

stijging van de activiteit binnen zes maanden. In mei waren ze nog met vijf, nu slechts met drie (uitzendarbeid, ICT en bouw), en daar is geen enkele industriële sector meer bij.

Zoals hierboven al aangehaald (we komen daar meer in detail op terug in het kaderstuk over de schaarstes), ligt de voornaamste oorzaak voor de minder gunstige vooruitzichten bij de problemen aan de aanbodzijde, die steeds nijpender worden.

Dat geldt vooral voor de sector van de **auto-assemblage**. De sector zet zijn transformatie voort en de vraag houdt stand. Maar desondanks en in tegenstelling tot in onze vorige enquête, verwacht men voor de komende zes maanden een dip in de activiteit.

Dat pessimisme is vooral te verklaren door de tekorten aan halfgeleiders. Zoals we al vermeldden in het onderdeel over de internationale economie, heeft de opkomst van de deltavariant in Zuidoost-Azië geleid tot ingrijpende maatregelen, waaronder de sluiting van fabrieken voor computerchips. In Maleisië lijkt de situatie zich geleidelijk te normaliseren, maar in Vietnam woedt de epidemie opnieuw in alle hevigheid. En die twee landen zijn net belangrijke halfgeleider-fabrikanten. De productieachterstanden blijven oplopen zodat het steeds meer tijd zal kosten om die in te halen, terwijl de vraag sterk blijft.

En die negatieve impact blijft niet beperkt tot de producenten, maar zet zich nu ook door tot bij de **autoverkopers**, zowel van bedrijfswagens (5 tot 10% minder) als bij privéwagens (10 tot 30% minder). Daar zijn de vooruitzichten qua activiteit al even pessimistisch.

Ook in de houtsector hebben bevoorradingsproblemen de vooruitzichten aangetast. De piek in binnenhuisrenovatie lijkt inderdaad voorbij. Maar de hoofdoorzaak zijn de bottlenecks in de logistieke ketens, die zo ernstig zijn dat ze een sterker herstel onmogelijk maken.

Voor de **uitzendarbeid** daarentegen, een sector die bijzonder zwaar getroffen werd tijdens de eerste lockdowns, zijn de verwachtingen voor de komende maanden verbeterd in vergelijking met onze enquête in mei.

Dat optimisme is enerzijds vooral een zaak van gespecialiseerde diensten en outsourcing van digitale experten. Want als tijdens de crisis één ding duidelijk is geworden, dan is het de absolute noodzaak aan een nog snellere digitalisering.

Maar anderzijds is dat optimisme wat getemperd door een arbeidsmarkt die nog altijd onder druk staat. Logisch dat die bij het uitbreken van de crisis was ineengezakt, maar intussen zit het aantal vacatures in het tweede kwartaal 2021 al een stuk boven dat van voor de crisis (wat niet het geval is in onze buurlanden). De schaarste op de arbeidsmarkt lijkt dus te groeien en zet ondernemers aan om eerder rechtstreeks aan te werven dan een uitzendkantoor in te schakelen.

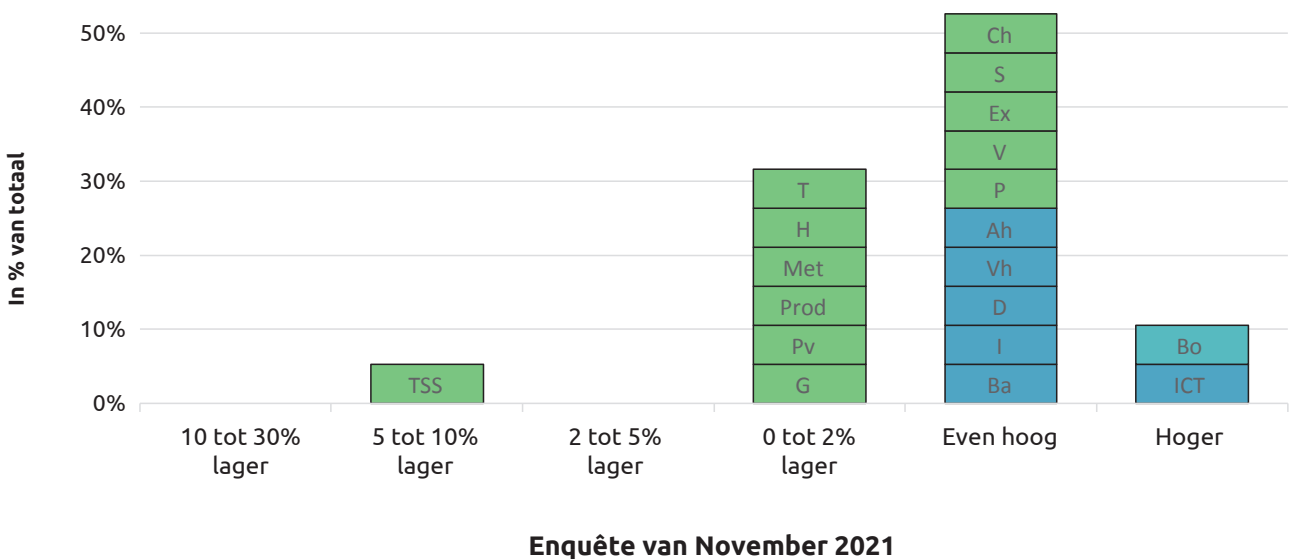
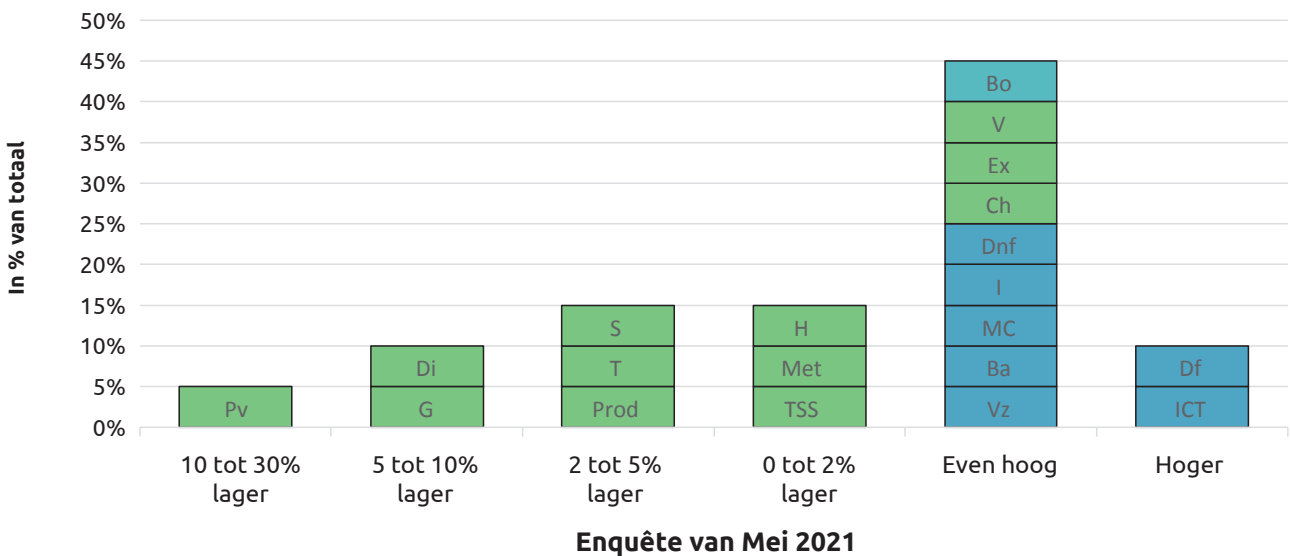
Arbeidsmarkt

De verwachtingen over hoe de arbeidsmarkt zal evolueren lijken sinds onze enquête van mei weinig veranderd. Het percentage sectoren dat een status quo of stijging voorspelt is licht toegenomen (iets meer dan 62% in november tegenover 55% in mei).

Alle sectoren die een daling van de werkgelegenheid verwachtten (behalve de assemblage van voertuigen -TSS) hebben die daling naar boven bijgesteld ten opzichte van mei, met dus een kleinere daling dan vorige keer verwacht (0 tot 2%).

GRAFIEK 8

Op welk peil verwacht u dat de werkgelegenheid in uw sector over 6 maanden zal liggen in vergelijking met het normale peil?

Als pessimistische sectoren zoals **machine-productie** en **metalen producten** een daling verwachten, is dat overigens niet noodzakelijk omdat ze tot herstructureringen gedwongen worden. Integendeel, die sectoren hebben het al langer moeilijk om voldoende arbeidskrachten te vinden, met vacatures die te lang blijven openstaan. Het gaat dus eerder om een probleem van aanbod van arbeid dan van vraag naar arbeid. Ook andere sectoren kampen met grote moeilijkheden om personeel te vinden. Het lijkt dan ook evident dat die bedrijven niet van plan zijn hun personeelsbestand op korte termijn in te krimpen.

Eenzijds is het positief dat de vooruitzichten voor de werkgelegenheid stabiel blijven, het toont aan dat een dramatisch scenario op de arbeidsmarkt werd vermeden. In die zin heeft de bredere toegang tot de 'tijdelijke werkloosheid wegens COVID-overmacht' gedaan wat hij moest doen. Hij gaf tijdens het hoogtepunt van de crisis zuurstof aan de bedrijven die daar heel erg nood aan hadden en zorgde ervoor dat heel wat werkgelegenheid kon behouden worden.

Nu is het gebruik van dat instrument in oktober 2021 gedaald tot het laagste cijfer sinds het begin van de crisis (1,2%), en zat er nooit minder verschil tussen de zwaarst getroffen sectoren⁶ en de rest van de privésector (4,3% voor de eerste en 1,3% voor de laatste). In bepaalde sectoren blijven de problemen wel aanslepen. Dat is onder meer het geval voor de **reisagenten en touroperatoren** (10,7%), **fabrikanten van ander transportmaterieel** (8,7%) en de **automobiellindustrie** (10,2%, vooral door het eerder vermelde tekort aan halfgeleiders). Dat neemt niet weg dat we ver verwijderd zijn van de cijfers tijdens het hoogtepunt van de crisis.

Maar anderzijds kunnen we er niet omheen dat de stabiliteit van die verwachtingen ook illustreert dat de situatie op de arbeidsmarkt gespannen is en dat we dus te maken hebben met een bijkomende druk en belemmering voor het aanbod en voor de kracht van het herstel (zie hierboven, grafiek 6).

⁶ Luchttransport, horeca, culturele en sportactiviteiten, reisagenten en touroperators.

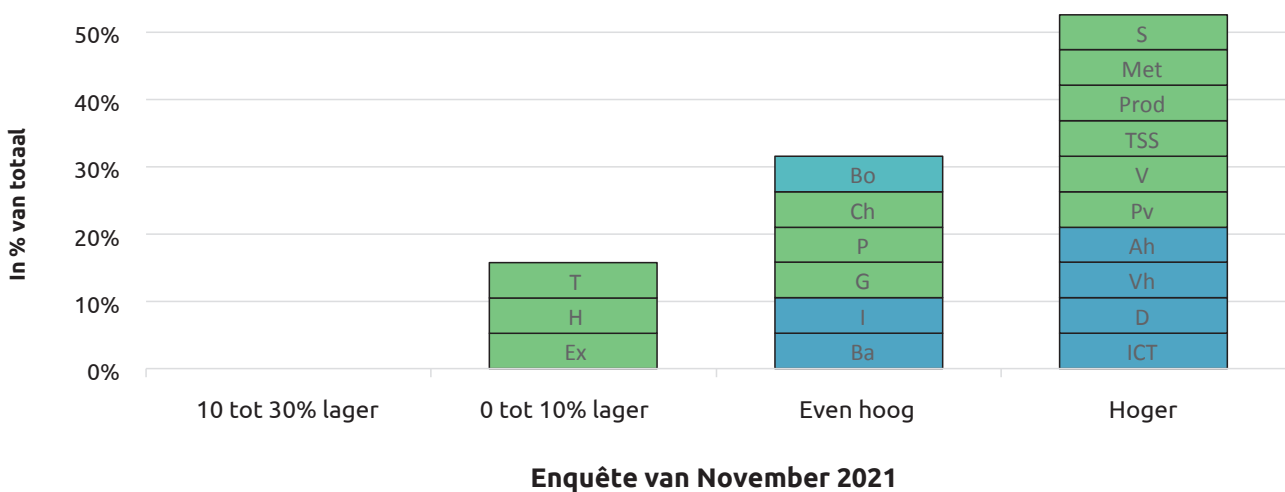
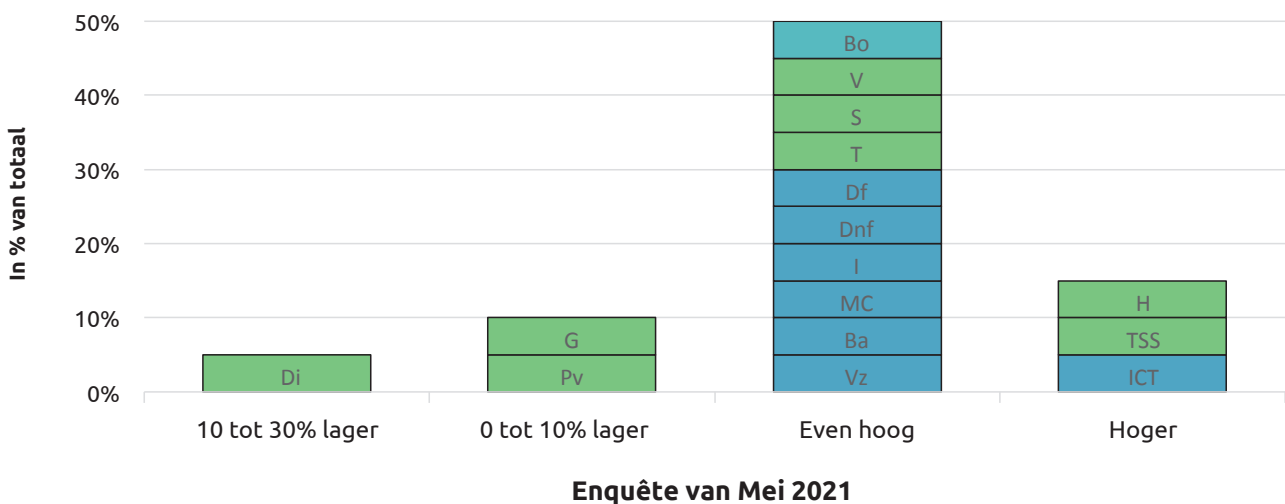
Investerings

Op het vlak van investeringen raken de plannen van de bedrijven in onze sectorfederaties duidelijk in een stroomversnelling. Nu stelt iets meer dan 50% van onze sectorfederaties dat hun leden van plan zijn hun investeringen in de komende zes maanden op te voeren, tegenover 15% in mei. Overigens zijn de respondenten met een positieve blik op de

toekomst ruimschoots in de meerderheid, terwijl in mei de meerderheid (50%) het op een status quo van de investeringen hield. Het negatieve gewicht van de pessimisten is dan weer niet veranderd (ongeveer 15%), met dat verschil dat geen enkele sector nog denkt dat het investeringsniveau met meer dan 10% zal dalen.

GRAFIEK 9

Hoe ziet u de investeringsplannen in uw sector in de komende 6 maanden evolueren ?

Overigens zijn er ook echo's uit de banksector die de resultaten van onze enquête bevestigen. Er zijn immers heel wat positieve evoluties in de markten voor kredieten aan ondernemingen. Vandaag is de vraag naar kredieten op lange en middellange termijn groter dan naar die op korte termijn. Lange-termijnkredieten zijn typisch bestemd voor investeringen, terwijl die op korte termijn meestal dienen om de dagelijkse werking van ondernemingen te financieren. Op het vlak van investeringen regeert dus het optimisme.

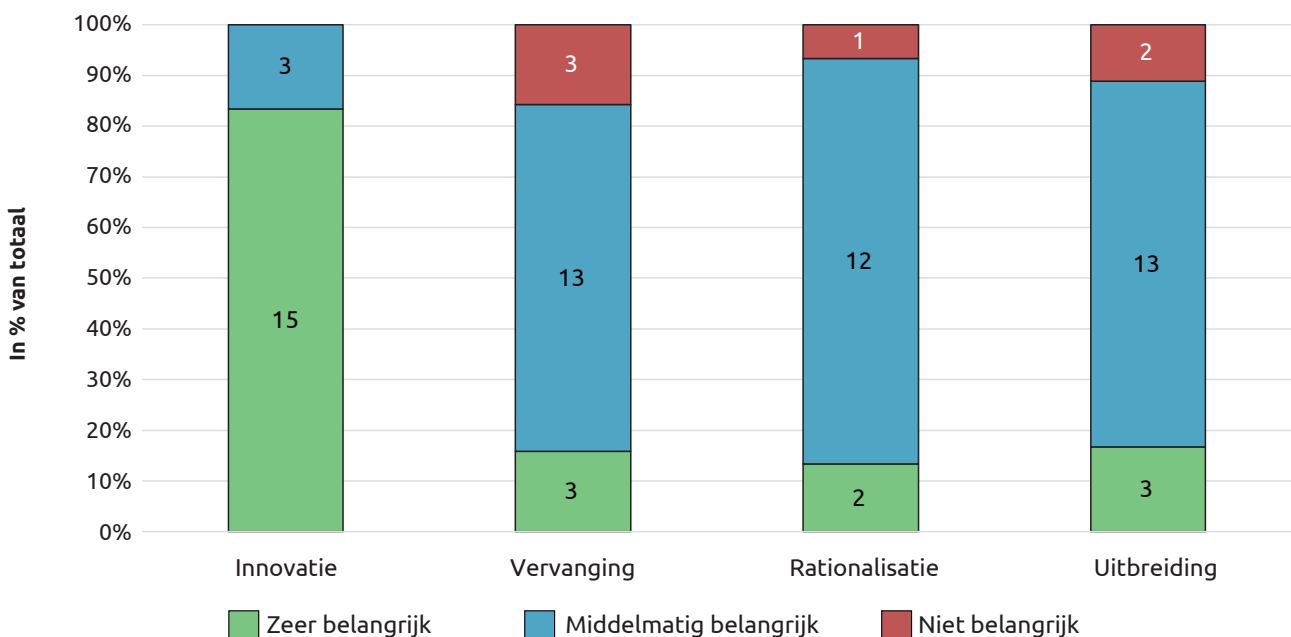
Als we kijken naar de redenen waarom onze leden willen investeren (volgende grafiek), merken we duidelijk dat innovatie veruit de voornaamste is. Want bijna 80% vindt investeren in innovatie zeer belangrijk. Aan de drie andere redenen (vervanging, rationalisering en uitbreiding) hechten de meeste van onze sectoren een middelmatig belang.

Uit de resultaten van onze enquête blijkt nog maar eens dat de ondernemingen het belang van digitalisering, energietransitie en vergroening niet onderschatten en daar dan ook in investeren.

De **banksector** had de jongste jaren inderdaad al grote stappen gezet naar digitalisering. Het nieuwe paradigma dat de gezondheids crisis ons oplegt, heeft die noden alleen maar aangescherpt en de sector aangezet om nog meer digitale tools te ontwikkelen (mobile apps, online bankieren, RegTech enz.), en tegelijk zijn oude computersystemen te vervangen om ze beter te laten presteren. Ook voor de **papierverwerkende industrie** brengt verdere digitalisering grote veranderingen met zich mee, die zware investeringen vragen.

GRAFIEK 10

Investeringsmotieven

Voor de **automobieliindustrie**, zowel in de **assemblage** (TSS) als in de verkoop (Au en Vr), zet de elektrificatie van het park een ingrijpende omwenteling van de sector in gang, en vormt ze een sterke stimulans tot investeren. Bovendien moeten de verkopers heel wat aanpassingen doorvoeren in hun verkooppunten en in hun aanbod van modellen, maar ook op het vlak van laadstations en werkplaatsen voor herstellingen.

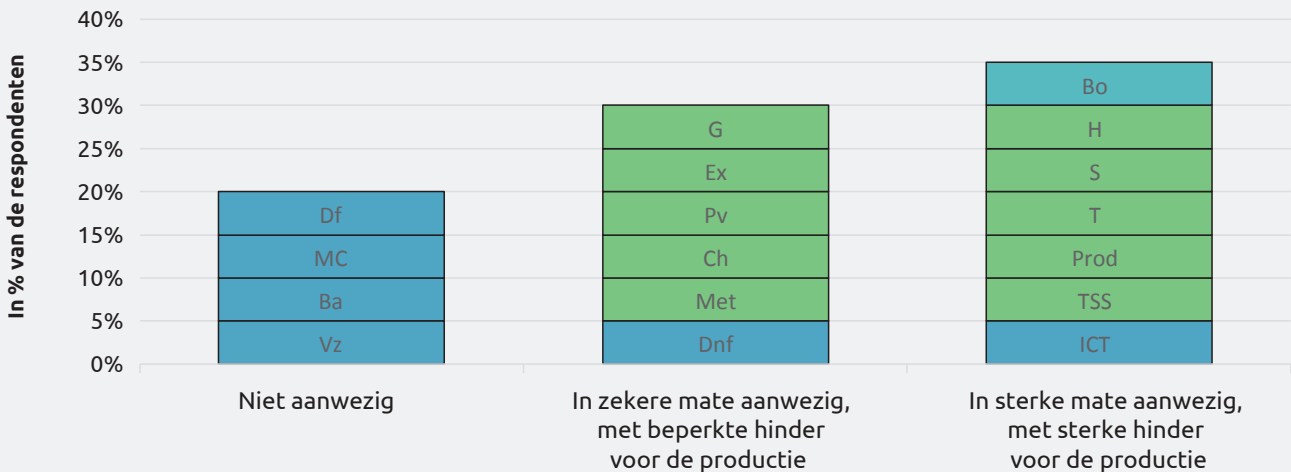
Bij de **kleinhandel** domineren de buitenlandse platforms de e-commerce, maar dat betekent niet dat de Belgische ondernemingen bij de pakken blijven zitten. Ze beseffen al een tijdje dat de ontwikkeling richting e-commerce onomkeerbaar is en dat vertaalt zich in hogere investeringsvooruitzichten. Ondanks de typisch Belgische problemen⁷ en ook al vraagt het tijd om met nieuwe webshops voldoende omzet te halen en, vooral, rendabel te zijn, is de ontwikkeling van aantrekkelijke en gebruiksvriendelijke e-commerceplatformen een uitdaging waarvoor de sector voluit gaat om niet nog verder achterop te raken bij de buitenlandse platforms.

⁷ Problemen om nachtarbeid te organiseren, arbeidskosten enz.

Toenemende schaarste verhoogt de druk op de eindprijzen

GRAFIEK 11

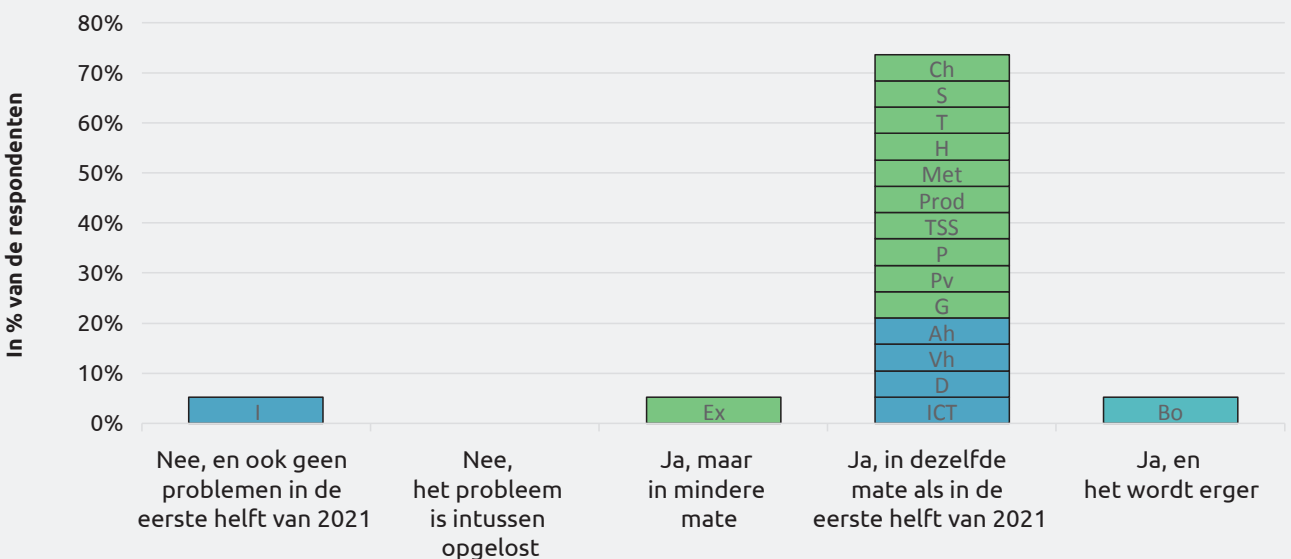
Hoe sterk zijn de recente problemen inzake schaarste/tekorten van bepaalde intermediaire inputs in uw sector aanwezig?

Enquête van Mei 2021

GRAFIEK 12

Ondervindt uw sector problemen door vertragingen/schaarstes inzake intermediaire inputs?

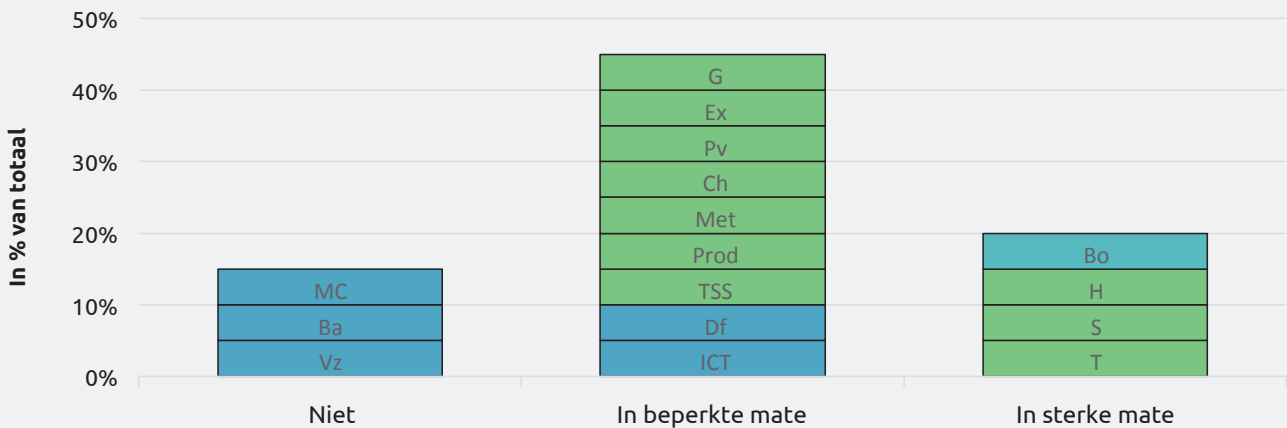
Enquête van November 2021

De vrees van enkele maanden geleden voor verdere verstoringen van de toeleveringsketen is jammer genoeg bewaarheid geworden. De verdere verspreiding van het virus dwong sommige landen en regio's er immers toe om gezondheidsmaatregelen te nemen die bepaalde economische activiteiten deden stilvallen. Tegelijk was er ook een krachtig en wereldwijd vraaggedreven economisch herstel. Door die combinatie stapelden de

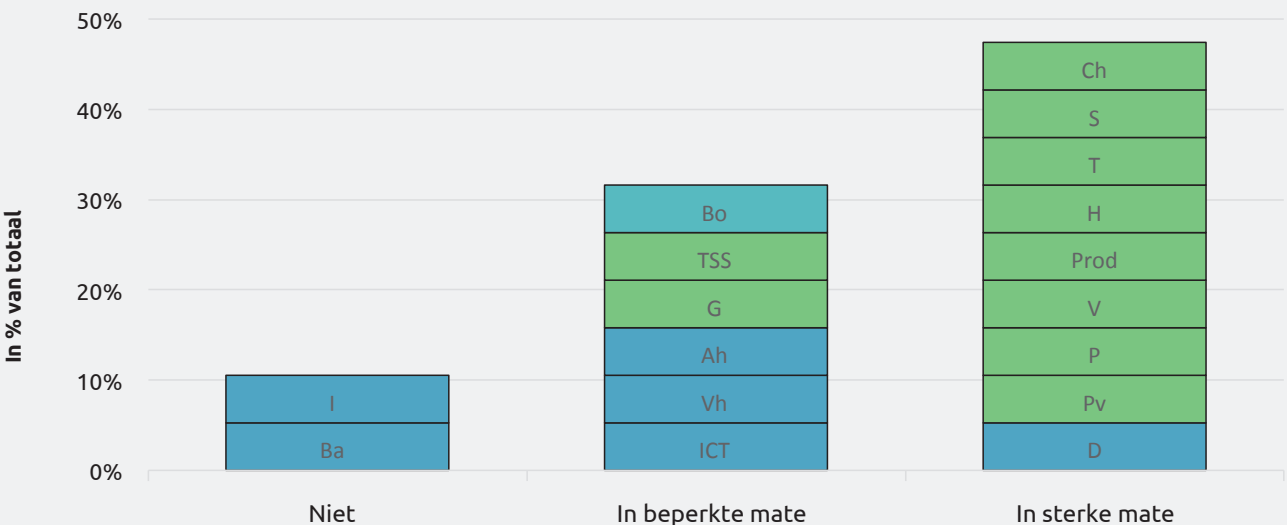
vertragingen zich in bepaalde toeleveringsketens op en werden de leveringstermijnen langer. De aanbodzijde had immers moeite om haar productiecapaciteit daarop af te stemmen en de vraag bij te benen. Daardoor ontstond een hoge prijsdruk en een economische activiteit die meer en meer werd afgeremd door een ontoereikend aanbod.

GRAFIEK 13

In welke mate zal de prijsstijging van die intermediaire inputs/goederen de ondernemingen in uw sector noodzaken om hun eindprijzen op te trekken?

Enquête van Mei 2021

Enquête van November 2021

Tussen mei 2020 en oktober 2021 stegen de producentenprijzen⁸ in België daardoor met liefst 37%. Alleen al wat de energieprijzen betreft keken de ondernemingen in die periode aan tegen een prijsstijging van 114%...

Bij onze vorige enquête hebben we onze leden daarover bevroegd. De uitkomst liet geen twijfel: 65% meldde dat de productie hinder ondervond van verstoorde aanvoerketens, en 35% sprak zelfs van zware hinder. Bij onze enquête in november vroegen we of die problemen aanhielden en zo ja, in welke mate. Ook daar liet het antwoord aan duidelijkheid niets te wensen over, want meer dan 70% laat weten nog altijd evenveel problemen te ondervinden. Dat betekent dus dat bij sectoren zoals **hout, staalnijverheid, textiel** of automobielle**assemblage** waar bevoorradingsproblemen de productie zwaar hinderen, deze nog lang niet zijn opgelost. Voor de **bouwsector** zijn de problemen er sinds onze enquête in mei zelfs nog erger op geworden.

Omdat de verstoringen van de toeleveringsketens blijven aanhouden, blijft ook de kwestie van de weerslag op de eindprijzen brandend actueel. Uiteraard wordt de stijging van de kosten niet meteen (en niet noodzakelijk in verhouding) doorgerekend in de eindprijzen. De impact op de eindprijzen zal immers afhangen van de financiële manoeuvreerruimte waarover de bedrijven beschikken, van de aard van de contracten en de frequentie waarmee die worden hernieuwd, en ook van de machtsverhoudingen op de markt.

Uit onze enquête blijkt duidelijk dat, aangezien de situatie aanhoudt, de ondernemingen meer en meer onder druk komen te staan om de kostenstijging sterker door te rekenen in de eindprijzen. In onze enquête van mei hadden we meer sectoren die van plan waren hun prijzen 'in beperkte mate' te verhogen (45%), terwijl nu bijna de helft van de sectoren denken dat ze hun prijzen 'in sterke mate' zullen moeten verhogen.

In de tweede helft van 2021 schakelde de inflatie al een versnelling hoger (onder druk van de gestegen energieprijzen), en de resultaten van onze enquête laten dus jammer genoeg zien dat die inflatiedruk nog een tijd zal aanhouden. Met ons systeem van automatische loonindexering zou dat ook een loon-prijsspiraal op gang kunnen brengen, waardoor het concurrentievermogen van de bedrijven, maar ook hun marktaandeelen op de exportmarkt onder druk komen te staan.

⁸ Bron: Afzetprijnsindexen - NBB.

3 Risico's en vooruitzichten

Uit onze enquête blijkt dat de Belgische economie zich in de eerste zes maanden van 2021 goed heeft herstelt. Vooral dankzij een uitstekend tweede kwartaal kon onze economie zich in het derde kwartaal terug op haar niveau van voor de crisis (laatste kwartaal 2019) hijsen; dat is drie maanden vroeger dan de meest optimistische vooruitzichten. Vooral de binnenlandse vraag herstelde zich sneller dan verwacht. Tijdens de laatste maanden van de lockdown (paasvakantie) was er bij de gezinnen namelijk een sterke vraag naar bepaalde consumptie- en investeringsgoederen. Nadien, na de versoepelingen, maakte ook de vraag naar diensten (horeca, evenementen, toerisme) een sterke inhaalbeweging. Ook op het vlak van de bedrijfsinvesteringen bleef de positieve dynamiek, die al werd ingezet in het derde kwartaal van 2020, aanhouden, met als belangrijkste groeimotor de meer dan ooit noodzakelijke investeringen in digitalisering.

Jammer genoeg geven de resultaten van onze nieuwe enquête aan dat het herstel de jongste maanden buiten adem aan het raken is. De ondernemers worden immers geconfronteerd met een aantal tegenvallende ontwikkelingen en ontwaren een aantal risico's voor de nabije toekomst, en dat zet – in vergelijking met onze vorige editie – een domper op het optimisme voor de komende zes maanden.

Een **eerste ongunstige ontwikkeling** waar onze sectoren tegenaan kijken, is de **versneling van de inflatie** als gevolg van de stijgende grondstoffen- en energieprijzen. Zoals we hierboven al vermeldden (zie kader), heeft een sterke heropleving van de vraag naar bepaalde goederen meteen na de opheffing van de lockdown, in combinatie met een beperking van de productie- en transportcapaciteit (als gevolg van onderinvesteringen tijdens de coronacrisis en van bepaalde

coronamaatregelen die de productiviteit afremmen), voor veel langere levertermijnen gezorgd en voor een sterke prijsstijging voor energieproducten en bepaalde intermediaire inputs en goederen. De sterk gestegen energieprijzen waren vanaf juni meteen al voelbaar in de consumptieprijzen, met als gevolg een stevige versnelling van de inflatie, van 1,6% in juni naar 5,6% in november 2021.

Bij het vorige loonoverleg voor de private sector was een indexering voorzien van 2,85% voor de periode 2021-2022. Volgens de laatste prognoses van het Federaal Planbureau zou de afgevlakte gezondheidsindex, waarop alle indexeringsclausules in België gebaseerd zijn, in de periode 2021-2022 in het totaal met 5,5% stijgen. Het verwachte indexeringspeil zal dus minstens met 2,5 à 3%-punten worden overschreden. De bij de berekening van de vorige loonnorm genomen veiligheidsmarge van 0,5%, zal dus duidelijk niet volstaan. Er valt bovenop de huidige absolute loonhandicap van 10 à 11% een ontsparing van minstens 2% te vrezen. De ondernemingen zullen dus niet alleen met een prijsstijging van het intermediaire inputs te maken krijgen, maar ook met een stijging van de loonkosten met bijna 5% in een jaar tijd, de hoogste sinds 1996. Dat verlies aan concurrentiekracht zal onvermijdelijk wegen op de rentabiliteit van onze exportgerichte bedrijven en/of op onze exportmarktaandelen. En dat is problematisch, omdat internationale handel voor veel van onze sectoren net heel belangrijk is.

Een **tweede risico** heeft jammer genoeg opnieuw te maken met de **gezondheidssituatie**. In de periode van onze vorige enquête in mei was die verbeterd (vaccinatiecampagne op kruissnelheid, daling van besmettingen en opnames op intensive care enz.) en zette ze aan tot optimisme in de bedrijfswereld. Maar nu tijdens het laatste kwartaal van 2021 de vierde besmettingsgolf (Delta) realiteit is en de vijfde (Omikron) eraan komt, en de maatregelen opnieuw zijn verstrengd, dreigt de gezondheidssituatie opnieuw een daling

van de economische activiteit uit te lokken. Ondernemers hebben intussen wel al leren leven met het virus en hun processen aangepast om te kunnen blijven functioneren. Maar toch leiden die nieuwe golven tot een opstoot van absentieïsme (besmettingen, preventieve quarantaines na een risicocontact enz.) en brengen ze voor de bedrijven organisatorische problemen en bijkomende druk met zich mee. Bovendien vergroot een versnelde viruscirculatie het risico op het ontstaan van nieuwe varianten (zoals de omikronvariant) die besmettelijker zijn en/of resistent zijn tegen de huidige vaccins. Dat doet de onzekerheden die het ondernemersvertrouwen aantasten alleen maar toenemen. Bij de gezinnen lukt de nieuwe verslechtering van de gezondheidssituatie, naast de duurdere energie, een zekere moedeloosheid uit, die weegt op het vertrouwen en hen uiteindelijk terug naar het voorzorgssparen kunnen drijven. Dat zou de komende maanden een domper kunnen zetten op de heropleving van de privéconsumptie, terwijl die zich net sterk hersteld had in de loop van 2021.

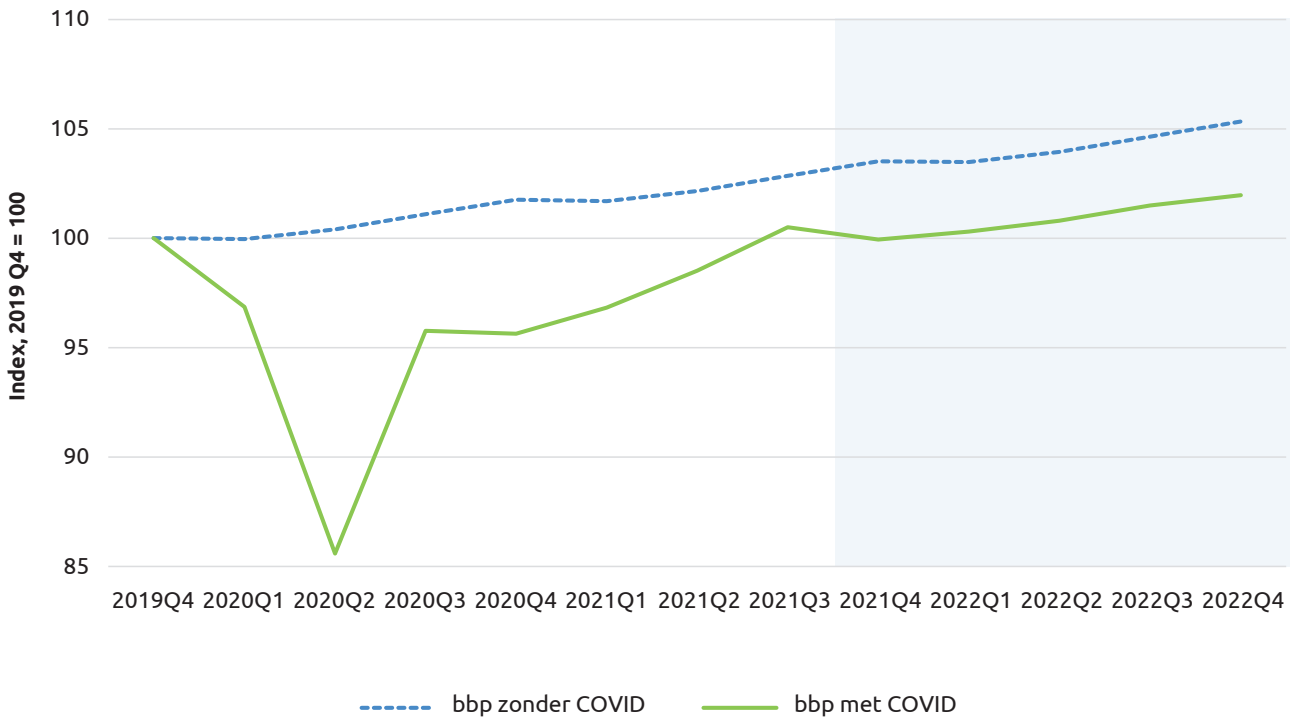
Naast de schaarste aan grondstoffen en het absentieïsme als gevolg van het virus, houdt de situatie op de **arbeidsmarkt** een **derde risico** in voor de ondernemingen. Heel wat sectoren melden immers grote moeilijkheden om personeel te vinden. Dat blijkt ook uit de vacaturecijfers die aan het einde van de eerste helft 2021 al hoger stonden dan voor de crisis. Dat bevestigt enerzijds dat de werkgelegenheid succesvol kon worden gevrijwaard, grotendeels dankzij de versoepelde toegang tot tijdelijke werkloosheid die de lasten voor de ondernemingen en de druk op hun financiën verlichtte. Ondanks de zware schok die de economie in 2020 trof, bleef de stijging van de werkloosheid binnen de perken (6,3% in oktober 2021 tegenover 5,3% in Januari 2019),

Deze cijfers lijken er anderzijds ook op te duiden dat, hoewel in bepaalde regio's nog een aanzienlijke reserve aan activeerbare arbeidskrachten is, de schaarste op de arbeidsmarkt nog groter is dan vóór het begin van de pandemie. Dat zorgt voor problemen op twee niveaus. Om te beginnen zet dat vanuit praktisch oogpunt een rem op een mogelijke verhoging van de productie. Bij sommige ondernemingen kan de productie door personeelsgebrek immers gewoonweg niet volgen om aan de vraag tegemoet te komen. Ten tweede versterkt het tussen de ondernemingen onderling de strijd om personeel. Het gevolg is meer risico op loondrift, die de lonen de hoogte in jaagt en de opwaartse druk op de loonkosten nog verscherpt. Dat zou nog een bijkomende duw geven aan de loonkosten die zo al in stijgende lijn zitten door de eerder vermelde automatische indexering, en het concurrentievermogen van de ondernemingen nog verder aantasten.

Het groeiende succes van de e-commerce vormt een **vierde groot risico**. Voor een deel was dat een uitzonderlijke groei als gevolg van de pandemie. Maar dat succes leidde, zoals hierboven beschreven (zie p. 17), ook tot een blijvende gedragsverandering bij de consument. En ook al hebben de Belgische ondernemingen op dit terrein al heel wat vooruitgang geboekt, toch blijven de grote e-commerceplatformen dominant. Het probleem blijft structureel van aard: hun distributiecentra zitten net over de grens en de toegevoegde waarde die gezinsconsumptie via e-commerce creëert, verwatert sterk doordat het gros van de handels- en logistieke diensten wordt aangeleverd door buitenlandse spelers (= meer invoer). Bovendien kan dat effect ook stroomopwaarts in de waardeketens doorspelen en die distributeurs ertoe aanzetten te kiezen voor de dichtstbijzijnde producenten, ten koste van de Belgische producenten en industrie.

GRAFIEK 14

Vergelijking van het bbp met en zonder COVID

BRON NBB en eigen berekeningen

Rekening houdend met de resultaten van onze enquête en die vier belangrijke risico's, denken we dat de consumptie en investeringen van gezinnen de komende maanden minder sterk zullen groeien. De dynamiek van de bedrijfsinvesteringen daarentegen zou volgens onze enquête de komende zes maanden nog moeten versterken, zodat die nog sterker zullen bijdragen aan de economische groei in 2022.

Maar de versnelling van de automatische loonindexering (zie p. 30, eerste risico) zal de concurrentiepositie van de Belgische ondernemingen negatief beïnvloeden. Dat, in combinatie met de groeiende e-commerce en de toename van investeringen die traditioneel erg import-intensief zijn, zal ervoor zorgen dat onze netto-uitvoer in 2022 negatief zal bijdragen aan de groei. **Alles bij elkaar genomen verwachten we voor de Belgische economie een groei van 5,4% in 2021, en van 2,2% in 2022.**

4 Conclusies en aanbevelingen

De Belgische economie is in de loop van 2021 sneller dan verwacht opgeveerd. De economische activiteit bereikte daardoor al in het derde kwartaal van 2021 opnieuw het pre-COVID-niveau. Rond die plotse conjuncturele hoogzomer zijn zich echter in sneltempo donkere onweerswolken aan het samenvakken. In eerste instantie is er de erg besmettelijke omikronvariant van het coronavirus die de besmettingen in de komende maand(en) allicht opnieuw de hoogte in zal jagen. Dat zal zeker in de eerstkomende maanden – minstens tot het merendeel van de bevolking zijn derde boosterprik heeft gekregen - leiden tot (nog) meer werkverlet via ziekte- en quarantaineperiodes, tot een aanhoudend verbod op nachtleven en grote evenementen, en mogelijk ook tot een (al dan niet vrijwillige) inperking van de feestelijke en toeristische activiteiten in de eindejaarsperiode. En natuurlijk ook weer tot (veel) meer digitale aankopen, veelal bij de grote buitenlandse e-commerceplatformen. Die zaken op zich zullen het Belgische groeiherstel al een fikse knauw geven.

Daarnaast kreunt het Belgische bedrijfsleven onder de impact van de sterke stijging van de prijzen voor energetische en vele andere grondstoffen (+37% op anderhalf jaar tijd). Daarbovenop zullen zij door de voortdurende loonindexeringen in de komende maanden nog eens een automatische stijging van de loonkosten met bijna 5% te slikken krijgen. Voor de meeste van onze bedrijven betekent dat een keuze tussen de pest of de cholera: ofwel minder winst of zelfs verlies boeken, ofwel toch de prijzen optrekken en marktaandeel verliezen. Bovendien dreigt die laatste piste een nefaste loon-prijsspiraal op gang te brengen die het concurrentievermogen van onze bedrijven nog verder zal aantasten.

Tegelijk vinden bedrijven momenteel nauwelijks vervangers voor werknemers die (vaak langdurig) ziek vallen of met pensioen gaan, ook niet voor laaggekwalificeerde jobs. Dat zorgt enerzijds voor gemiste productie en anderzijds voor een opwaartse druk op de individuele lonen van de werknemers (loon-drift). Dat jaagt de kosten uiteraard nog verder op.

Ten slotte is er ook nog het probleem van onze overheidsfinanciën. Dat leek in de voorbije jaren een non-issue omdat een toename van de schulden niet echt problematisch was in het licht van de extreem lage rentestanden. Door de toegenomen inflatie in de Eurozone, ziet het er echter naar uit dat het extreem soepele monetair beleid waarbij de ECB op grote schaal overheidsobligaties kocht en de langetermijnrentes naar beneden duwde, binnenkort zal moeten worden teruggeschroefd. Hogere langetermijnrentes zullen de Belgische overheden dan minder beweegruimte geven en nopen tot een voorzichtiger budgettair beleid met minder uitgaven of hogere belastingen.

Gelukkig geven de sectorfederaties en bedrijven die vandaag al in België actief zijn in onze enquête aan dat zij volop zullen blijven investeren in innovatie en digitalisering. Het valt in de huidige context (sterke automatische loonkostenstijgingen, dure en onzekere energie, een stroef draaiende en krappe arbeidsmarkt) echter te vrezen dat ons land systematisch naast nieuwe buitenlandse investeringen zal grijpen (zie de gemiste batterijfabriek) en opnieuw zal worden geconfronteerd met delokalisatie van andere industriële activiteiten. Bovenop het verlies aan exportmarktaandeel en onze zwakke e-commercepositie, lijken we dan ook opnieuw op een periode van beduidend zwakkere groei dan de rest van Europa af te stevenen.

Onze regering(en) moet(en) in de moeilijke periode die op ons afkomt dan ook al het nodige doen om dit ongunstig plaatje te helpen keren en groei en werkgelegenheid een boost te geven.

De gezondheids crisis dient ze aan te pakken door in de komende weken, versneld, een zo groot mogelijk deel van de bevolking een boostershot van het vaccin aan te bieden. Ze kan daarbij zeker ook een beroep doen op de grote werkgevers om snel en effectief te vaccineren. Daarnaast kan het niet de bedoeling zijn om productiebedrijven of handel opnieuw te sluiten. Het correct hanteren van de generieke gids en de bestaande sectorale protocollen m.b.t. afstand, arbeidsorganisatie (die op zich al een ongunstige impact hebben op de productiviteit), hygiëne en ventilatie moet volstaan.

De competitiviteitscrisis kan ze aanpakken door de automatische loonindexering af te schaffen, tijdelijk te blokkeren of structureel te hervormen. Minstens moet de wet op de loonnormering behouden blijven en correct toegepast worden, zelfs al zal dat verschillende jaren van zeer gematigde reële loonstijgingen betekenen om de huidige ontsporing van onze loonkostenhandicap te corrigeren.

De energiecrisis kan ze aanpakken door de belastingen en heffingen op energie tijdelijk te verlagen en een energiemix te kiezen die ons land op lange termijn garanties biedt op betaalbare en zekere energie.

De crisis op onze arbeidsmarkt kunnen onze overheden, in goede samenwerking met de sociale partners, best aanpakken door arbeid minder te belasten zowel voor werknemers als werkgevers, (eindelijk) een beter klimaat te creëren voor e-commerce door nachtarbeid pas te laten ingaan vanaf middernacht, door de 500.000 langdurig zieken voor zover mogelijk te reïntegreren op onze arbeidsmarkt (het plan-Vandenbroucke vormt alvast

een eerste goede aanzet) en door een goed systeem van 'loopbaanlang leren' in te voeren dat alle betrokkenen (alle burgers op arbeidsleeftijd, de overheden, werknemers, werkgevers, arbeidsbemiddelaars, het onderwijs) motiveert en responsabiliseert. En dus niet door één partij (de werkgevers) lineaire en onproductieve verplichtingen op te leggen (zoals de 5 dagen verplichte opleiding per werknemer per jaar) of door flexibiliteit enkel te verbeteren voor werknemers met het oog op de work-life balance, zonder tegelijkertijd de noodzakelijke flexibiliteit voor werkgevers te bieden, die al decennia lang quasi onbestaande is door het vetorecht van de vakorganisaties.

De crisis in de overheidsfinanciën dienen al onze overheden aan te pakken door in eerste instantie stevig te wieden in onproductieve lopende overheidsuitgaven en in niet-active-rende uitkeringsregimes. Zo kan ze ruimte maken voor de noodzakelijke investeringen in onze infrastructuur.

Ook een toename van onze werkgelegenheidsgraad richting 80% (zoals deze regering beoogt) zou al heel wat soelaas brengen voor het overheidsbudget. Maar zonder de bovenstaande maatregelen inzake arbeidsmarkt en competitiviteit, ziet het ernaar uit dat onze werkgelegenheidsgraad eerder terug zal zakken naar 70% i.p.v. te stijgen richting 80%.

Er is nu nog een kans om te vermijden dat België opnieuw de zieke man van Europa wordt. Maar alle knipperlichten staan vandaag al op oranje, en de tijd dringt om te vermijden dat ze morgen op rood komen te staan ...

Het VBO, dé stem van de ondernemingen in België, staat – via een 40-tal lid-bedrijfsfederaties – voor meer dan 50.000 kleine, middelgrote en grote ondernemingen die 75% van de tewerkstelling in de private sector voor hun rekening nemen. Onze leden zorgen voor 80% van de export en creëren 2/3 van de toegevoegde waarde in ons land. Als enige overkoepelende interprofessionele werkgeversorganisatie vertegenwoordigen we ondernemingen uit de drie gewesten van ons land.

Lees onze recentste publicaties
op onze website

WWW.VBO.BE